Lauda de la „Europa liberă" mi-a întîrziat cartea cu patru ani

Interviu cu ȘTEFAN AGOPIAN

CONVORBIRI LITERARE

FONDAT 1867 DE „JUNIMEA"

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România serie nouă nr. 22 (1310) iunie 1991

Podul iluzoriu

Duminică, 16 iunie a.c., s-a desfăşurat ediţia a doua a „Podului de flori" de peste Prut, manifestare despre care autorităţile speră că va deveni tradiţională. O dată pe an, aşadar, vom putea trece în Basarabia şi în Bucovina de nord, cu cîntece şi dansuri, cu sobor de preoţi şi discursuri patriotice, ca să ne întîlnim rudele, prietenii, conaţionalii. Şi, tot o dată pe an, în aceeaşi atmosferă festivistă, basarabenii şi bucovinenii vor putea trece, pentru cîteva ceasuri, în România. Trei sute şaizeci şi patru de zile, Prutul va fi graniţă, cu soldaţi înarmaţi pe ambele maluri, cu vameşi capricioşi, înclinaţi a-i trata pe trecătorii dintr-o parte în alta drept potenţiali infractori. Trei sute şaizeci şi patru de zile ne vom gîndi şi ne vom pregăti sufletul pentru a trei sute şaizeci şi cincea, cînd, nu-i aşa ?, va fi sărbătoare. Bucuraţi-vă, români, şi mulţumiţi mai marilor pentru că, în nesfîrşita lor mărinimie, vă permit, o dată pe an, ceea ce în restul timpului vă e interzis ! Bucuraţi-vă că, o duminică în fiecare iunie, aveţi dreptul de a simţi şi a vă manifesta româneşte ! Dacă în stînga Prutului ar locui sîrbi, bulgari, unguri, greci, suedezi ori nemţi, probabil că anuala manifestare ar avea înţeles. Însă dincolo trăiesc tot români, iar Basarabia şi Bucovina de nord au fost dintotdeauna pămînturi româneşti. Cum să te bucuri cînd drepturi elementare, precum acela de a călca în locurile unde-ţi sînt îngropaţi strămoşii şi unde-ţi trăiesc fraţii de sînge, ţi se administrează în raţii anuale ce promit a fi permanentizate ? Sentimentul naţional nu este şi nu trebuie să devină sărbătoare, ci realitate cotidiană. Nu poţi fi român doar pe 16 iunie, iar în restul timpului să-ţi uiţi obîrşia sau să o treci sub tăcere din nu ştiu ce raţiuni superioare. Dacă tot ne pretindem atît de patrioţi, atunci gîndul că milioane de români se află sub stăpînire străină n-ar trebui să ne lase a dormi toate cele trei sute şaizeci şi cinci de nopţi ale anului, încercînd să punem capăt acestei aberaţii istorice. Însă noi ce facem ? Încheiem, din proprie iniţiativă, tratate de amiciţie cu asupritorii neamului românesc, consfinţindu-le drepturile asupra lor ! Nici o clauză a tratatului semnat în aprilie la Moscova de preşedintele României nu trădează preocuparea pentru soarta românilor de dincolo de Prut. Celelalte ţări ex-socialiste, inclusiv Bulgaria, au formulat obiecţii de principiu faţă de propunerile sovietice. Fruntaşii diplomaţiei noastre, în schimb, le-au acceptat fără să clipească, astfel că, atît cît se cunoaşte, tratatul nu reglementează nici una dintre problemele litigioase : teritoriile româneşti de peste Prut şi tezaurul. Orb trebuie să fii, ca să nu vezi imensitatea prejudiciilor pe care ni le aduce un asemenea act ! Sau nepăsător la suferinţele neamului ! Sau obligat pînă peste cap Kremlinului ! Sau toate laolaltă ! Şi, la două luni de la parafarea ruşinosului document, organizăm „poduri de flori", ne îmbrăţişăm cu dragoste făţarnică fraţii, le ţinem cuvîntări sforăitoare, chemăm preoţi să binecuvînteze momentul, zvîrlim braţe de flori în murdara apă a Prutului, rupem colaci, destupăm sticle cu vin, cîntăm, jucăm ca la nuntă, le dăruim cîteva cărţi şi-i trimitem apoi îndărăt cu conştiinţa împăcată, mîndri că ne-am făcut datoria de buni români !

Am urmărit cu inima strînsă reportajul transmis de televiziune, în special discursurile, mai degrabă oficioase decît oficiale. Întîi că din partea română n-a participat nici un demnitar cît de cît important. Doar un senator de Iaşi, Solcanu, care şi-a exprimat speranţa că firul roşu al rîului „ne va da voie" într-un viitor neprecizat să ne vedem mai des, şi dubiosul personaj ce răspunde la numele Victor Crăciun, ajuns, nu se ştie pe ce căi, purtătorul nostru de cuvînt în raporturile cu basarabenii, şi care încearcă a-şi acoperi negrul trecut cu stridente, tardive manifestări de simţire românească. (Obrăznicia cu care acest tovarăş ocupa prim-planul, pătruns de importanţa rostului său acolo, ne-a readus în memorie interesante amănunte din îndelungata-i carieră, pe care, cît de curînd, le vom da publicităţii. Dacă pînă şi sentimentele româneşti au ajuns a fi reprezentate de asemenea inşi, atunci prefer să nu mă consider un bun român). Semn că actuala putere din România n-a considerat nimerit să se implice. Preşedintele şi primul ministru erau, de altfel, foarte ocupaţi, neputînd lipsi de la un spectacol UNICEF ! Prezenţa lor la Prut n-ar fi făcut, desigur, o prea bună impresie la Moscova. Si, apoi, ar fi trebuit să suporte discursul ministrului Ungureanu, digerat cu greu pînă şi de mărunţii funcţionari români prezenţi la faţa locului. Căci ministrul culturii de la Chişinău nu s-a sfiit să declare că situaţia prezentă este o ruşine pentru Europa. Afirmaţie ce ar fi echivalat cu o palmă pe zîmbitorul obraz al domnului Iliescu. Aşa însă, lipsind obrazul îndreptăţit să o primească, palma s-a împărţit pe feţele tuturor românilor de dincoace de Prut, înroşindu-le ca pe ouăle de Paşti. Dar nouă nici că ne pasă ! Sărbătoarea oricum s-a terminat! La revedere, fraţi români, pînă la anul !

Al. DOBRESCU

Nostalgie, Pribegie, Sihăstrie

Spirite prea inclinate spre generalizări rapide au şi impus conceptul de „criză post-totalitară" care ar desemna, se pretinde, ansamblul vicisitudinilor prin care trec ţările desprinse de curind de pe orbita Kremlinului. Asemenea multor generalizări pripite, conceptul în cauză mai curind încurcă decît luminează lucrurile. Cum se vădeşte tot mai limpede pe măsură ce ne depărtăm de '89, fiecare din ţările foste socialiste se confruntă cu alte priorităţi (poate şi din cauză că se aflau pe trepte diferite ale „edificării comunismului"). Mă întreb, anume, ce am în comun eu, român, cu polonezul proprietar a 50 de hectare de pămînt, cu ungurul care lucrează în uzina de autoturisme construită de japonezi, cu bulgarul care amenință cu greva foamei şi preşedintele ţării demisionează ori cu est-germanul care concurează pentru postul de profesor cu adversari formaţi la universităţi occidentale?

Desigur, cu toţii avem probleme, dar această constatare seamănă leit cu replica arendaşului cu fete la pension şi băieţi la Paris. Da, şi vecinii au „casă grea", cum periodic ţine să ne amintească instituţia prezidenţială şi alte instituţii. Ne separă însă de vecini o linie apăsată, ca linia roşie trasă sub ultimul admis la facultate: o linie deasupra căreia zvîcneşte navalnic *speranţa*, în timp ce sub ea bîntuie deznădejdea şi cîntă cucuveaua... Căci vecinii au izbutit să iasă din mlaştina în care ne-am aflat cu toţii şi se luptă cu mărăcinii potecilor spre asfalt, în vreme ce noi ne-am agitat atît cît a fost necesar ca să ne afundăm şi mai tare picioarele în clisă...

Faptul că şi ţările din jur au probleme nu ne poate consola, pentru că nu greutăţile ne sperie pe noi, ci lipsa unei minime garanţii că ele sunt impuse de o reală tranziţie spre mai binele atît de mult dorit. Am suspectat trio-ul de preşedinţi că, formaţi de o viaţă în mentalitatea comunistă, nu vor vrea sau nu vor putea dibui drumul spre adevărata democraţie. După mai bine de un an de la preluarea legală a puterii, a devenit clar că suspiciunea era întemeiată. Mult trîmbiţata „opţiune spre democraţie" este în realitate vorbă goală, căci toate prefacerile care s-au făcut în ideea de a lua ochii occidentului nu ating întru nimic esenţa orînduirii socialiste. Singura lege care părea să afecteze proprietatea socialistă, legea fondului funciar, a fost astfel concepută şi aplicată încît oricînd poate fi anulată printr-un decret. Mai grav, aceste primeniri de decor nu sunt măcar inofensive, cum poate s-a sperat, ci dereglează încă mai tare mecanismele economice şi aşa falimentare la ora moştenirii lor de la vechiul odios.

În aceste condiţii, la ce se poate aştepta românul lucid? Ce gînd îl poate fortifica spre a-şi aduna ultimile resurse de energie şi răbdare, ca să înfrunte cu stoicism privaţiunile în creştere?

Absenţa unui sens al suferinţei a generat în rîndul populaţiei cele mai variate atitudini. Incredibil de răspîndită este nostalgia, pe care o încearcă îndeosebi generaţiile de mijloc. Alarmantă este pribegia, pentru care optează îndeosebi tinerii şi diversele categorii de specialişti cu înzestrare superioară. Deloc neglijabil, în ultimul timp, este numărul sihaştrilor de factură modernă, cei care, încredinţaţi că orice efort este zadarnic, refuză pînă şi să mai discute despre viitorul ţării. Înţeleg foarte bine toate aceste atitudini. Nu exclud deloc ca eu însumi să împărtăşesc odată una din ele. Deocamdată însă, deşi le înţeleg, nu le aprob. Nu le aprob, pe fiecare din alt motiv.

Pe nostalgici îi deplîng pentru că au rămas încă la acel instrument de abordare a problematicii sociale care este „salamul cu soia". Este, vai, dezolant să constaţi că, trăind nemijlocit „epoca de aur", atît de mulţi nu au înţeles că regimul era de aşa natură încît mersul spre dezastru era inevitabil. „Dacă Ceauşescu ar mai fi făcut unele înlesniri..." spun unii; ei bine, oricîte înlesniri ar fi făcut, prăbuşirea era o chestiune de timp, căci socialismului îi lipseşte cu desăvîrşire elementul-miracol al prosperităţii, anume cointeresarea, care nu poate exista fără proprietate particulară.

Pe pribegi îi invidiez cîteodată, dar între deplina reuşită în viaţă şi şansa de a trăi pe viu drama unui popor ce se zbate totuşi, prin ceea ce are mai bun, să iasă din eternitate şi să intre în istorie (ca să mă exprim în termenii lui Noica), prefer a doua variantă. **Nu-i acuz de laşitate, pentru că am încetat demult să mai cred în vorbe deşarte precum patriotismul. Ştiu bine că, dacă „patriotismul" are vreo semnificaţie gravă, ei pot servi patria chiar mai bine decît noi, cei rămaşi. Spun doar atît, că a continua să rămîi astăzi în România este o experienţă de viaţă încă mai interesantă de cît a-ţi lua lumea-n cap.**

În fine, pe solitari îi respect, cîteodată îi şi urmez, dar numai atît cît este nevoie ca să-mi refac forţele. Căci, îmi sună în auz vorba lui Pârvan, pe care aş aminti-o şi lor, „Orice neluptă e dezertare". Şi apoi, nu-i deloc adevărat ceea ce spunem cu toţii la mînie, că totul este în zadar. Sunt sigur că „socialismul cu faţa umană" s-ar fi construit astăzi la lumina zilei, în România, dacă adevăratele forţe ale democraţiei nu s-ar fi opus cu înverşunare. Ca în războaiele de odinioară, aceste forţe au cucerit metru cu metru oarecare teren şi tot astfel vor reuşi, într-un tîrziu, să se impună pe deplin. Nu vi se pare extrem de pasionant să ai sub ochi, de la un capăt la altul, întreg acest spectacol al saltului românilor de la mioritic la istoricitate?

D. N. ZAHARIA

Polonia, politică de reangajare

În ultima vreme, au apărut în presa poloneză o serie de articole interesante care tratează problema securităţii Poloniei. O analiză profundă o face W. Konarski în cotidianul de mare tiraj *Zycie Warszawy*, reflectînd punctul de vedere al factorilor de răspundere a „acestei probleme deosebit de complexe în condiţiile poloneze".

Viitorul strategiei de apărare al Poloniei postcomuniste şi locul acesteia în sistemul securităţii europene este o chestiune complexă, însă nu întru atît, ca deciziile fundamentale să fie amînate pe mai tîrziu: „Se înşeală toţi aceia care cred că un factor suficient al securităţii noastre este însuşi marşul spre Europa. Fără un efort creator bine organizat al oamenilor cu adevărat competenţi, capabili să aibe o vedere politică a ansamblului chestiunilor legate de această problemă, nu poate fi vorba de doctrina noastră de apărare şi securitate naţională. Încă multă vreme nu vom fi în stare să găsim soluţiile adecvate, deoarece încă nu toţi înţeleg ce consecinţe serioase se află în spatele acestei alegeri, care poate fi efectuată numai pe baza unui calcul rece, şi nu a unei emoţii de moment".

În continuare, autorul prezintă următoarele probleme, care au o imensă importanţă în procesul elaborării doctrinei de apărare:

1. Situaţia geostrategică a Poloniei între Baltică şi Carpaţi, adică în aşa zisul „curent al Europei", a fost şi este în continuare baza principală a tuturor analizelor pe tema securităţii noastre. Dintotdeauna pămînturile noastre au fost călcate de către armatele beligerante ale marilor noştri vecini, care fără scrupule au violat obligaţiile şi tratatele de pace încheiate. Pentru vecinii mai puternici am fost doar un teatru de acţiuni militare, utilizat pentru scopurile politice şi strategice ale părţilor beligerante. În consecinţă, chiar şi în războaiele la care am participat şi am repurtat victorii pe teritoriul Poloniei rămîneau ruine şi durere.

2. De asemenea situaţia şi forma geografică a Poloniei, poziţia frontierelor sale, slăbiciunea economică cronică şi militară faţă de adversarii potenţiali care ni i-a hotărît istoria, nu ne dădeau şanse de a apăra toate direcţiile ofensivelor mai ales cînd ne atacau vecinii de comun acord.

Din cele de mai sus rezultă următoarele concluzii:

— nu se va schimba niciodată situaţia noastră geostrategică în Europa;

— nimic nu prevede că, în viitor, vom putea egala vecinii noştri, atît în sens economic, cît şi militar;

— nimeni nu poate prevedea, în ce direcţie şi cînd pot să apară schimbări în poziţia vecinilor şi ce influenţă vor avea ele asupra securităţii Europei şi ale Poloniei. În acest loc trebuie să o spunem deschis, fără a ascunde adevărul, că frontierele noastre răsăritene şi apusene produc multe controverse, atitate mereu de emoţii înfierbîntate.

În lumina celor de mai sus, s-au tras următoarele concluzii, publicate în presa poloneză. *Nici o alianţă.* De altfel cu cine şi împotriva cui? Vestul nu ne doreşte în NATO, pentru că nu vrea să antagonizeze Moscova. *Neutralitate — Nu*, căci în condiţiile situaţiei noastre geopolitice ea este imposibilă şi va fi totdeauna o ficţiune.

Rămîne deci *neangajarea*, ca stare de trecere, pînă la apariţia unui sistem permanent de securitate europeană. Dar, pînă ce acest lucru va avea loc, pînă cînd barometrul Europei se va opri la vreme frumoasă, trebuie să existăm în starea de neangajare, menţinînd o armată maxim profesională şi nu din obligaţie, care să fie utilizată pe baza unei doctrine militare foarte elastice, corespunzător cu gradul de ameninţare, cu necesităţile reale, întotdeauna în concordanţă cu interesele ţării, în comun cu un partener sau o coaliţie care garantează aceste interese.

O asemenea doctrină este dictată de binele ţării noastre şi rezultă dintr-un calcul rece, care nu a fost totdeauna din păcate partea tare a gîndirii poloneze

F. ROŞCA

Filarmonica IAŞI anunţă:

Joi, 27 şi vineri 28 iunie a.c., la ora 19 va avea loc în sala Filarmonicii concertul de închidere a stagiunii 1990—1991. Solista, mezzo-soprana VIORICA CORTEZ. Dirijor GHEORGHE COSTIN. În program pagini celebre din opere.

Poligon 1 [serie nouă]

Banda lui Drăgan

Explicabilă sau nu, recrudescenţa antisemitismului în ţara noastră nu mai este un factor marginal al vieţii sociale, ci un simptom grav al unei boli cronicizate. Se împlinesc, vara aceasta, cincizeci de ani de la pogromul de la Iaşi. Nu putem trece cu vederea această tristă (şi pentru noi, ruşinoasă comemorare). Dar nu despre pogromul de acum cincizeci de ani va fi vorba în articolul nostru, ci despre, aşa cum spuneam la început, recrudescenţa antisemitismului.

Teoreticienii, ideologii şi practicienii fascismului în România sunt distribuiţi la cîteva reviste cu tiraje impresionante. Se le numim: *Europa*, *România Mare*, *Naţiunea*. Există bănuiala (eu am convingerea) că în spatele acestor dejecţii se află un fascist notoriu: Iosif Constantin Drăgan care, demascat în Italia, în imposibilitate de a-şi mai continua acolo activitatea, s-a întors în foarte primitoarea noastră ţară cu bani, posturi de radio, edituri şi posturi de televiziune pe care le seamănă cu generozitate (şi nu întîmplător!) în diverse regiuni ale ţării.

În toate aceste reviste, se deplînge răcirea relaţiilor cu ţările arabe, participarea (simbolică, atîta cîtă a fost) la războiul din Golf şi... sărăcirea unei populaţii şi aşa sărace, sărăcire de care n-ar fi vinovaţi decît... evreii!

Sigur, populaţia are nevoie de ţapi ispăşitori. De-a lungul vremii aceştia au fost, mai mereu, evreii şi au suportat o istorie în consecinţă... Sigur, dl. Iliescu se poate ascunde în spatele acestor victime sigure şi îşi poate continua opera destructivă. Pentru că, vedeţi dumneavoastră, scrie negru pe alb în *Europa*: „Dl. Iliescu este singurul în care putem avea încredere". Pînă acum, dl. Iliescu nu a dezavuat public, niciodată, acţiunile fasciste ale celor trei gazete menţionate mai sus...

Zilele trecute, a apărut în *România liberă* un interviu cu dl. Moses Rosen
foarte preocupat, cum e şi normal, de
intensificarea atacurilor la adresa e-
vreilor. Dumnealui pomenea chiar de
posibilitatea ca evreii să părăsească în
bloc ţara prin crearea unui pod ae-
rian între Bucureşti şi Tel-Aviv. Ar f
tragic dacă acest lucru s-ar petrece
În ţară, mai sunt doar vreo 20 000 de
evrei, în majoritate bătrîni. Singuru
lor păcat, în viziunea bandei lui Dră
gan, este că sunt evrei. În revista *Eu
ropa*, acest cuvînt se majusculează
este pomenit cu o ură atroce care iţ
întoarce maţele pe dos. În fond, n-ar
poporul român nici o vină pentru le
prele antisemite care agită spectru
„complotului evreiesc", dar găsesc sus
pectă tăcerea guvernanţilor în aceas
tă problemă.

Sigur, este o diversiune chestiune
evreiască, după cum este o diversiu
ne şi vînturarea „problemei Ardeal
care este o problemă exact atîta c
vrem noi să fie.

Personal, nu sunt de acord cu dl. Pe
tre Roman şi nici cu dl. Silviu Bru
can. Am fost, adeseori, critic ori chi
virulent cînd n-am fost de acord c
domniile lor Dar *niciodată* nu mi
trecut prin cap să răsfrîng greşeli
lor, poate chiar reaua lor intenţie, pe
te întreaga comunitate evreiască.
fond, şi noi am dat destui conducăto
cu mult mai răi decît cei doi pom
niţi mai sus: Ceauşescu şi Iliescu su
ultimele exemple şi cele mai la înd
mînă.

N-are rost să mai insist: un calc
fie el şi foarte interesat, nu ne poa
spune decît atîta: Nu putem reuşi c
cît împreună. Şi, dacă ar fi să fiu
nic, poate evreii pot fără noi, ei
clauza naţiunii celei mai favoriza
noi nu. Şi depinde numai de noi c
că o vom avea vreodată — depin
de cum vom trata minorităţile. Mai
les cea evreiască.

Dorin SPINEAN

Marin Preda mi-a cerut voie să-şi comande coniac franţuzesc

● Dorin Popa în dialog cu ŞTEFAN AGOPIAN ●

Aş lua-o, aşa, molcom, moldoveneşte : Cum ai fost primit de critică la debut ?

— Foarte prost. Eugen Simion, de exemplu, a spus că n-am nici un pic de talent şi ar trebui să mă las de treaba asta.

— E tot ceea ce reţii din critica de întîmpinare ?

— Efectiv, nimeni n-a acordat atenţie cărţii.

— Nimeni ?

— Nimeni. Este o excepţie. Eugen Negrici care a scris foarte lăudabil în „Ramuri".

— Nu-i o excepţie întîmplătoare Eugen Negrici. Dar, după aceea, lucrurile au rămas la fel ? Eu, ţin minte, am citit nişte cronici elogioase la adresa ta.

— Da. După **Tache de catifea** şi după cronica lui Paul Georgescu, lumea a fost foarte atentă la ce scriu. Şi criticii au început chiar să mă citească. Pînă atunci, efectiv, nu mă citiseră.

— Dacă-mi amintesc bine, cartea ta le debut a fost Ziua mîniei şi după aceea Tache de catifea. Eu ţi-am citit ronicile la Tobit.

— A, la **Tobit**, deja eram în top, ca ă spun aşa. A contat foarte mult cronica lui Paul Georgescu, care a fost xtraordinar dde laudativă, vizavis de ın necunoscut care eram eu atunci.

— Deci, în ce an ai debutat ?

— În '79. Şi în '81 apare Tache de atifea şi cam la trei luni după apaiţia cărţii, Paul Georgescu a scris o ronică literară superlaudativă, el fiind n nume de mare prestigiu, care a imus foarte mult celorlalţi critici.

— Nicolae Manolescu la care carte scris ?

— La **Tobit**.

— Ce efect a avut opacitatea critii ?

— Am discutat mai ales de către iticii generaţiei mele. Ceilalţi, care, i zicem, aparţin generaţiei Nichita ănescu, cei care au acum peste 50 ani, ori au refuzat să scrie sau să ă citească, ori au citit şi nu le-a plăt, ori au scris şi au dovedit că nu ı înţeles mare lucru.

— Mi se pare o opinie uşor mani istă — cei de peste 50 de ani, cei sub 50 de ani. Scrisul te recomandă pe un autor mult mai nuanţat.

— Dacă vrei, nu e vina mea ! Viziua le aparţine, sau împărţirea le artine lor. Ei s-au hotărît să stea în ăra aceea, iar eu le-am oferit căr, atît !

— M-ar interesa, aici, nu să-i trag şut lui Simion, deşi merită, m-ar eresa mai mult rolul criticii. Dacă fi fost receptat nemaipomenit de început, ce s-ar fi întîmplat cu Aian ? Cît datorează Agopian refuui iniţial al criticii ?

Cred că n-ar fi schimbat lucruîn mare, fiindcă...

Te-a îndîrjit ?

Nu. Eram hotărît să merg înainŞi am avut şi norocul că editorul cipal al meu, Mircea Ciobanu, m-a eciat — era hotărît să mă publice, ferent de opinia criticii. Sigur că ru el a fost mult mai uşor în motul cînd critica a spus : da, dom, un mare talent !, sau chiar poate ai mult. Oricum, a doua carte a ut datorită lui Mircea Ciobanu.

Cunoşti vreun autor care a fost it de critică ?

Strivit de critică ? În ce sens ? se spună că e foarte prost sau foarte bun ?

N-aş exclude nici una.

În general, e foarte greu, dacă autor, ca cineva să te distrugă.

Asta a fost capcana. Am vrut i spui da sau nu.

Cred că nu. Că dacă da, nu era ı de un autor.

Cinstit, traseul unui autor nu modificat cu nimic de critică ? de exemplu, prin faptul că te-a t la a doua şi la a treia carte, publici mai uşor celelate ?

Nu. Nu-i obligatoriu. De exemauda la **Europa liberă** mi-a în. o carte cu patru ani.

— Cînd te-a lăudat prima dată la Europa liberă ?

— La **Tobit** la a treia care, în '83 Asta n-a împiedicat, în '84, să apară **Manualul întîmplărilor**, dar, imediat după ce au lăudat foarte tare **Manualul întîmplărilor**. deja am văzut cum se blochează lucrurile, la nivelul **Consiliului Culturii**.

— Deşi eşti un autor tînăr, culmea, un critic serios din Iaşi, nu-i dau numele, te consideră drept un campion al prozei româneşti, te aşează foarte sus în ierarhia prozei româneşti.

— Spuneţi-i că-i mulţumesc.

— Asta poate avea două cauze : a) proza romanească să fie foarte slabă şi Agopian să fie cel mai bun şi b) Agopian să fie foarte bun într-o proză puternică. Sînt posibile diverse nuanţări. Tu ce spui ?

— Păi ce să spun ?! Proza românească nu e foarte proastă. Are momente foarte bune, are şi momente foarte joase.

— Care a fost un moment foarte bun şi care foarte jos ?

— De exemplu, Radu Petrescu e un moment de mare vîrf, să zicem, şi Platon Pardău — un moment de jos.

— Culmea este că nici unul din cei doi n-au fost momente...

— M-am exprimat greşit. Nu momente, exemple.

— Radu Petrescu...

— Radu Petrescu a fost un moment, să ştii...

— E acuma mai mult.

— Nu. Pentru generaţia '80, a fost un moment.

— Şi noi, la Iaşi, l-am publicat, prin '80 în Opinia Studenţească.

— Eu nu l-am cunoscut, dar se întîlnea cu mulţi dintre colegii mei de generaţie, la discuţii

— Cu cine ?

— Cu Nedelciu, cu Iova. De fapt, în **Jurnal**, pomeneşte : m-a sunat Nedelciu, m-a văzut Iova. Val Condurache îl vedea destul de des, à propos de Iaşi. Deci, sigur, a fost un moment pentru generaţia '80.

— Antonesei din Iaşi, îl ştia bine

— Antonesei, cred. Dar, oricum, în **Jurnalul** apărut în **România literară** apar foarte des nume ale generaţiei '80.

— Cum te aşezi tu în proza românească, deşi asta ai putea să mi-o pasezi uşor ?

— Nu. O să-ţi spun foarte simplu : există clar o linie pitorească a prozei româneşti, care ar veni din Filimon cu **Ciocoii**, prin **Craii de Curtea Veche**, Barbu cu poezia balcanică. Şi, pe linia asta dacă nu-i prea pretenţioasă, s-ar putea aşeza şi o carte din cărţile mele. Este vorba mai ales de **Tache de catifea** şi de **Manualul întîmplărilor**. Fiidcă celelalte două. **Tobit** şi **Sara** sînt altfel de experimente.

— Care linie o continui ?

— În momentul de faţă, nu mai continui nici o linie, că fac ziaristică.

— Nu mai scrii proză ?

— Nu

— De cînd n-ai mai scris ?

— De vreo doi ani

— Păi acuma doi ani încă trăia Ceauşescu.

— Se explică foarte simplu. Plecasem în America, în perioada aia. Deci am plecat în America, în august.

— Plecaseşi ?

— Plecasem, da. Nu fugisem. Am o soră în America şi primisem şi o bursă la Jowa, cu cinci ani în urmă şi cinci ani m-am chinuit să ajung la bursă, mai ales ,nu la soră. Sora putea să vină ca să mă vadă. Şi în august '89 am primit paşaport turistic să-mi văd sora, nu unul oficial, pentru bursă. D. R. Popescu m-a ajutat.

— Eu nu plănuisem să te întreb de D.R. Popescu nimic.

— Poţi să mă întrebi A fost un sprijin pentru mulţi. În primul rînd, îi datorez foarte mult.

— Îmi vorbeşti de Paul Georgescu, de D.R. Popescu, nume pe care astăzi mulţi le evită.

— Îi priveşte, pe fiecare ! Nu pot să nu pronunţ numele D. R. Popescu atîta timp cît D.R., eu fiind angajat funcţionar la ISTIF, a dat telefon, m-a căutat, nevăzîndu-mă niciodată în viaţa lui şi m-a angajat la **România Literară** fiindcă îmi citise două cărţi Imposibil pentru mine să spun că D. R. mi-a făcut vreun rău. O fi făcut unora. Să spună ăia ce rău le-a făcut !

— Cînd Alexandru Călinescu i-a trimis o scrisoare în care era împotriva interzicerii lui Dinescu...

— Alexandru Călinescu a trimis o scrisoare, dar el ştia foarte bine că scrisorile sînt deschise şi la D.R. nu ajungeau scrisorile nedeschise.

— Deci nu D. R. a dat-o ?

— Nu D.R. a dat-o. Ştiu despre povestea asta, chiar am vorbit cu Al. Călinescu, care mi-a povestit, aşa, puţin enervat. I-am spus : domnule, dar dumneata trimiţi în perioada aia, cînd toată lumea aştepta să se întîmple ceva, trimiţi o scrisoare prin poştă ? Eu am primit sute de scrisori din America care n-au ajuns niciodată la mine şi, probabil, sînt în groapa de la Berevoieşti. Şi ştiu precis că le-am primit că primeam şi telefon şi-mi spuneau : domnule, ţi-am scris, că de ce nu-mi răspunzi ? Pur şi simplu, erau zile cînd D.R.-ul, vizitîndu-l, îmi făcea semn să tac şi mă scotea pe culoar să vorbim, fiindcă ştia că sînt „băieţii" sus care ascultă.

— Deci, părerea ta este că D.R.-ul nu putea să facă mai mult bine decît a făcut.

— Nu. Nu cred că putea, în perioada aia ! Putea doar să se retragă, dar asta nu înseamnă nimic. Pentru el, poate, ar fi însemnat foarte mult, dar, pentru noi, n-ar fi însemnat nimic.

— Bănuiesc că cei care vor citi dialogul nostru, vor fi şocaţi de afirmaţia asta.

— Vreau să spun că foarte mulţi voiau să-i ia locul, oameni care astăzi îl înjură

— Asta pe seama cui s-o trecem ? A firii noastre, a balcanismului nostru ?

— Nu, a poftei unora de putere ! Nu dau nume, pentru că cu unii sînt şi prieten.

— Şi continui să fii prieten ?

— Da, continui ! Nu m-a deranjat faptul că voiau să ia locul D.R.-ului.

— Aş vrea să convorbim, dacă eşti de-acord, de patru nume ale prozei româneşti : Nicolae Breban, Marin Preda, Al. Ivasiuc şi Paul Goma

— Nicolae Breban este un mare prozator. care, cel puţin în literatura română, este un mit ; este imitat, are prozeliţi.

— Il guşti pe Breban ?

— Da, eu îl gust pe Breban ! Cu toate că nu seamănă deloc cu ce scriu eu. Mie, personal, îmi place Breban!

— Ce carte ţi-a plăcut cel mai mult?

— Eu n-am citit **Îngerul de gips** despre care nu pot să spun nimic. Dar, cel puţin **Buna vestire, Don Juan, Drumul la zid** eu zic că-s nişte cărţi foarte importante pentru noi. Nu putem să le ocolim uşor.

— Sau deloc. Marin Preda ?

— Marin Preda e un mare scriitor, în două cărţi şi un foarte prost scriitor în restul restului.

— Cele două cărţi cred că sînt...

— **Moromeţii** şi volumul de debut **Întîlnirea din pămînturi**. Nu mai vorbim despre nuvelele lui cu colectivizarea, despre **Ana Roşculeţ**, chiar nu merită să vorbim.

— Dar Viaţa ca o pradă ?

— A, am uitat. Este o carte bună, fără discuţie.

— Deci, trei are !

— Trei

— Elimini, aşa, dintr-o trăsătură de condei. Cel mai iubit dintre pămînteni. **De ce ?**

— E scrisă foarte grăbit. Toată lumea ştie că revenea de vreo cinci, şase ori, la **Risipitorii**, cred.

— Care-i şi cea mai slabă.

— Care-i şi cea mai slabă, are vreo patru sau cinci variante publicate.

— Continuă-ţi ideea cu Cel mai iubit dintre pămînteni.

— Mi se pare scrisă foarte repede, deci neîngrijit, foarte neglijent. Din păcate, apărînd în perioada care a apărut, nu putea să ducă pînă la capăt critica. Rămîne încă o carte aluzivă. Fiindcă e o carte politică. Fiind aluzivă, fiind scrisă prost şi neconsumînd ideea politică pînă la capăt, ce valoare poate să aibă pentru mine ? Ce poate să-mi mai spună ea mie, acuma ?

— Mai ales finalul, deranjează, tare, nu ?

— A, volumul trei este chiar un kitsch.

— Mai vrei să declari ceva despre Preda ?

— Că l-am iubit foarte tare, în cele trei cărţi.

— Dar crezi, cum spun unii, că Preda a scris cu voie de la poliţie ?

— Nu cred asta. Preda era un prea mare prozator ca să poată să-i impună cineva ce să scrie. Poate, eventual, nu s-au opus cei de la poliţie. E cu totul altceva.

— Ce păstrezi de la Preda ? El totuşi reuşise să fie un mit. Tu erai foarte tînăr pe atunci, nu ?

— L-am şi cunoscut. După apariţia primului volum, l-am invitat la „Capşa".

— Asta era fixul lui, nu ?

— Da, mînca la „Capşa", în fiecare zi, sau, în orice caz, mînca la „Capşa" destul de des. A acceptat invitaţia şi, spre surprinderea mea, a comandat ce era mai ieftin pe listă.

— Îi mergea vestea că era om zgîrcit, nu ?

— Da, spre surprinderea mea, cu toate că plăteam eu, a comandat absolut ce era mai ieftin pe listă, iar la sfîrşit mi-a cerut permisiunea să comande 50 de gr. de coniac franţuzesc. Mai era şi Mircea Ciobanu de faţă şi cred că un doctor, îmi scapă numele acum.

— Dan Claudiu Tănăsescu ?

— Nu. N-am avut legături cu el.

— Mai trăieşte ?

— Cred că da. Nu ştiu cu cine. Preda ne-a rugat să-l conducem. Stătea undeva spre biserica Armenească.

— Ţi-a convenit aşezarea geografică !

— A fost o întîmplare că stătea în zona aia. Visavis de biserica Armenească este un hotel şi Preda zice : ştii, n-am chef să merg acasă, hai să intrăm să mai bem ceva. Eu m-am cam înnegrit, fiindcă n-aveam prea mulţi bani la mine, dar n-am zis nimic. Vreau să spun că Preda ne-a invitat, eram patru persoane cu el. Chelnerul îl cunoştea, ne-am aşezat la o masă, la barul din hotel, a comandat o sticlă de whisky ! care s-a băut cu o viteză nebună. Preda nu ştia să bea, din păcate de aia a şi murit. Deci, stătea chelnerul cu sticla în mînă, turna cam 50 de grame în pahar la toţi. şi Preda ridica paharul, îl turna pe gît, după care se bătea peste piept ca să-i alunece, după care chelnerul turna din nou.

— Asta-i un mod ţărănesc de a bea.

— Da. După care, cam într-o jumătate de oră, ce jumătate de oră, a durat zece minute sticla aia, eu nu mai puteam să fac faţă. Doctorul a zis : dacă tot bem în ritmul ăsta, n-are rost să bem whisky aici, hai că am eu acasă un şifonier plin cu whisky. Şi am plecat şi am continuat petrecerea la doctor acasă.

— Cine a plătit sticla de whisky de la hotel ?

— Preda. A spus : sînteţi invitaţii mei ! Spre dimineaţă, pe la patru dimineaţa, Preda a comandat un taxi, m-a luat şi pe mine, m-a dus acasă, m-a pupat. Cînd l-am invitat la „Capşa" mi-a spus, da, ţi-am citit cartea, e o carte imposibilă. Ce-ai scris tu acolo, nu e posibil.

— El era cu realismul !

— Era cu realismul, da, şi cartea mea era pseudorealistă, personajul principal, o fată, ştie tot timpul ce i se va întîmpla în viitorul chiar îndepărtat. Preda citise, şi aşa ceva nu se poate, a zis el. Eu i-am zis, da, nu se poate, dar e un procedeu.

(continuare în pag. 5)

Dacă cel care omoară crede că omoară, dacă cel

Mircea ELIADE

Judecata de apoi

■ ULTIMA ÎNTÎLNIRE CU GIOVANNI PAPINI ■

Aveam multe lucruri să-i spun, multe să-l întreb, însă ezitam... Venisem mai ales pentru a-l asculta vorbind despre a sa *Judecată de apoi (Giudizio universale).* Papini continuă să surîdă...

— La drept vorbind, este singura mea carte, cartea vieţii mele, căci meditez la ea de cincizeci de ani şi încerc să o scriu de patruzeci. Dar încă nu este gata. Nu ştiu nici dacă voi ajunge să o termin într-o zi. Nu mai sînt tînăr. Şi am atîtea lucruri de făcut pe lîngă asta... În plus, nu dispun întotdeauna de mine însumi. Subit cîte o carte nouă se impune şi mă obligă să o scriu; dacă mă împotrivesc, mă torturează.

Ultima care i-a apărut, *Il Libro nero*, a scris-o anul trecut, în timpul vacanţei la mare, pe malul mării.

— Marea, plaja, natura... Vai! Cu ochii mei nu vedeam cine ştie ce... Mă plictiseam; am scris aceste noi *Memorii* aparţinînd lui Mister Gog pentru a mă apăra împotriva plictisului...

Foarte tînăr încă, anunţase o carte demnă de luat în seamă: *Appunti sull'Uomo.* Mai tîrziu, după convertire şi succesul mondial al *Istoriei lui Hristos*, el a făcut de nenumărate ori aluzie la o „lucrarea în pregătire": *Adamo.*

— Era mereu aceeaşi carte, *Judecata de apoi,* îşi continuă gîndul Papini. Mai exact, era acelaşi proiect. Pentru că nu am renunţat niciodată la acest *opus magnum :* numai conţinutul s-a schimbat. Şi titlul. În tinereţea mea, meditasem la o descriere exhaustivă şi ştiinţific exactă a omului ; descriere rece, lucidă, ca şi cum ar fi fost făcută de pe o altă planetă, de pe planeta Marte, de pildă. Numisem această carte *Consideraţii asupra omului.* Era opera unui naturalist. Mă limitam să descriu omul în calitatea sa de locuitor privilegiat, pentru că victorios, al Terrei. Scriam istoria naturală a aceluia care era (în realitate) subiectul istoriei universale. Scrisesem nu mai ştiu cîte pagini. apoi am abandonat totul.

■ am hotărît să descriu Judecata de apoi ■

Între timp a intervenit convertirea la catolicism. După *Istoria lui Hristos,* i-a fost imposibil de a mai considera omul ca un naturalist.

— Am descoperit omul în calitate de lucrare a lui Dumnezeu. Istoria universală avea un început : căderea lui Adam şi un scop : a doua venire a lui Hristos. Am reluat lucrarea : acum era *Adamo,* şi scriam, scriam într-una fără a ajunge la capăt.

Evident, nu putea să reziste ispitei de a pune *totul* în acest *magnum opus.* Şi avea mereu alte cărţi de scris : *Gog* şi *Sfîntul Augustin* şi *Dante vivant* şi *Istoria literaturii italiene.*

— Şi altele încă. Pentru că aveam multe de spus contemporanilor mei. Nu puteam să renunţ să le vorbesc, pentru a mă consacra în exclusivitate cărţii mele, care este o carte pentru toate timpurile şi pentru toată lumea. Trebuia să mă adresez şi contemporanilor mei. Scriitorul nu este liber să-şi aleagă cititorii, să se mulţumească de exemplu cu lectorii săi postumi.

Şi, deoarece Papini se interesează de toate, i-a fost greu să ştie unde trebuie să se oprească. (Nu începuse el, copil încă, o enciclopedie ? Nu voia să scrie o istorie universală a literaturii şi un comentariu uriaş al Sfintelor Scripturi ?)

— După ce am înnegrit mai multe mii de pagini mi-am dat seama că lucrarea era prea vastă. Voiam să amintesc toate creaţiunile omului, să evoc toate civilizaţiile şi toate culturile, să epuizez istoria universală, să refac drumul gîndirii, să descifrez drama religioasă a omului, să-i comentez morala şi opera sa artistică. Chiar dacă mi-ar fi dat să trăiesc un secol tot n-aş fi putut termina ! Atunci m-am mărginit la un singur moment al istoriei umanităţii, cel mai teribil însă, *cel de pe urmă :* am hotărît să descriu judecata de apoi...

Se opreşte o clipă şi mă cercetează cu ochii săi luminoşi. Din tinereţe, Papini alesese ca modele uriaşii Renaşterii : Leonardo da Vinci, Michelangelo. Îşi intitulase prima sa revistă *Leonardo* şi a consacrat patru ani ca să scrie *Viaţa lui Michelangelo.* Cum ar fi putut rezista ispitei de a se măsura cu zeii săi — şi de a-i depăşi ?

— Cincizeci de capitole, o mie cinci sute de pagini. Căci trebuie să mă restrîng. Trebuie să concentrez şi să condensez mii de pagini deja scrise... Mă gîndesc mereu la Dante : el însuşi, în *Divina Comedie,* şi-a propus să judece o parte a umanităţii. Dar numai o parte, ceea ce am de gînd să fac este mai grandios, mai teribil. Nu ştiu dacă voi trăi destul pentru a termina *Giudizio universale.*

■ o carte pentru lectura lui Dumnezeu ■

Revin la ceea ce-mi pare a fi sensul secret al acestei cărţi : buna vestire prin *apokatastasis,* mîntuirea finală a omului. Căci este un mesaj care poartă în el fructul a treizeci de ani de viaţă creştină. (Evităm amîndoi să ne amintim de Origene...)

— După ce mi-a citit anumite capitole ale cărţii, cineva mi-a spus că acela care ar trebui s-o citească şi încă în întregime este Dumnezeu : El şi-ar aminti poate ziua judecăţii de apoi...

Vorbim despre posibilităţile creştinismului de a modifica istoria, de a schimba radical natura umană.

— Am crezut în asta o dată, imediat după primul război mondial, cînd scriam *Storia di Cristo.* Sperasem că dezastrele războiului îl apropiaseră pe om de Hristos. Am aşteptat aceeaşi schimbare radicală după al doilea război. În 1946 am publicat *Scrisorile către oamenii papei Celestin VI :* era strigătul disperat al unui creştin care nu voia să renunţe la speranţă. Credinţa mea rămîne intactă în disperarea care mă încearcă şi continui să sper — dar sînt pesimist. În viitorul imediat, văd profilîndu-se la orizontul istoriei două teribile „religii" : materialismul şi cibernetica... Şi totuşi, capitolul din urmă al ultimei mele cărţi, *Cartea neagră,* se încheie printr-un mesaj de speranţă.

Nu îndrăznesc să-i spun că nu împărtăşesc pesimismul său. Nu cred în viitorul materialismului şi al ciberneticii : aceste „religii" aparţin deja trecutului.

Şi mai e ceva : marea criză interioară a Occidentului coincide cu un eveniment considerabil : intrarea Asiei în istorie. Este vorba de a înţelege corect ceea ce poate reprezenta acest eveniment pentru viitorul spiritualităţii europene.

— Acum patruzeci de ani, spune Papini, am anunţat, într-un studiu asupra lui Tchouang-Tseu, consecinţele descoperirii gîndirii orientale. Însă nimic cu adevărat important nu a survenit. Filologii ne-au trădat încă o dată : n-au ştiut să ne redea *spiritul* textelor orientale ; nu ne-au tradus decît *litera...*

— Dar etapa strict filologică a orientalismului este depăşită şi începem deja să înţelegem mai bine spiritualitatea asiatică.

— Mă întreb dacă asta nu e prea tîrziu, replică Papini. Asia e pe cale de a se occidentaliza. Ce ne-ar putea învăţa un Orient care încearcă să imite aspectul cel mai vulgar şi mai caduc al civilizaţiei europene şi americane ? Am citit cîteva cărţi aparţinînd unor autori moderni hinduşi şi chinezi. E deprimant. Nimic nou, nimic original (...)

— În cartea Dvs, *Imitazione del Padre* aţi arătat că sursa secretă a Renaşterii nu era arta clasică ci Vechiul Testament : orizontul său grandios, gigantismul său spiritual, dialogul său viril cu Dumnezeu-Tatăl. Nu ştiu ce gîndesc despre asta specialiştii...

— În orice caz, nu au respins această ipoteză ; mai mulţi erudiţi au acceptat-o în întregime. Nu sînt primul care a căutat inspiraţia Renaşterii în altă parte decît în păgînismul greco-latin. S-a vorbit de Gioachino da Fiore, de sfîntul Francisc, de alţii încă. Dar cred că sînt cel dintîi care am văzut în fenomenul Renaşterii o reîntoarcere la anumite valori ale Vechiului Testament şi mai ales de a fi interpretat „simpatia" pentru natură şi apoteoza frumuseţii corpului uman ca o reconciliere a omului cu Cosmosul, reconciliere sub egida Tatălui.

— Asta îmi pare extrem de important, chiar dacă explicaţia Dvs. nu este acceptată de specialişti. Pentru că deschideţi o perspectivă în care valorile Vechiului Testament, ale creştinismului şi ale antichităţii greco-romane nu numai că încetează de a mai fi în conflict, dar se completează şi se integrează într-un univers spiritual mai vast. Identificînd sursele secrete ale Renaşterii în Vechiul Testament, aţi depăşit „provincialismul" greco-roman şi aţi degajat o perspectivă mai ecumenică : căci se află aici întreagă istoria, şi chiar protoistoria Mediteranei şi Orientului Apropiat, condensate în veneraţia „formelor perfecte", în emoţia religioasă în faţa Cosmosului şi a misterului cosmogoniei. Or este suficient să înţelegi bine simbolismul şi funcţia cosmogoniei pentru a avea un prim acces la culturile orientale şi „primitive". De aceea acord o atît de mare importanţă eseului Dvs. asupra Renaşterii : este un exemplu a adevăratei metode de urmat pentru a lărgi orizontul spiritual al Occidentului şi pentru a accede la o poziţie care ar furniza bazele de plecare ale dialogului cu Orientul şi lumea noncreştină. Dialogul este cel care ne interesează, *limbajul.*

■ am cercetat teologii Papei Celestin ■

Papini nu este cu totul sigur că mă poate aproba în tot. Nu mi-a ascuns îndoielile asupra posibilităţilor culturale ale Orientului modern, occidentalizat. El îmi împărtă-

şeşte ac
ţa ocest
făceam
— Nu
culturile
mitivul
şi stufo
etnologi
cifrează
— Vă
pentru
lărgind
Renaşte
este im
tru işte
deprovi
a pune
cu cele
ce ; a r
manita
nul so
şi spiri
— T
declara
Scrisor
teologi
specul
înnoi
lucruri
despre
din *A*
pini, î
maiso
66 ; ti
ducăto

De unde vine răul

Un eminent învăţat, un gînditor şi un militant activ pentru rosturile noastre cele mai înalte s-a stins de curînd departe de ţară. „S-a stins", e un fel de a neutraliza o clipă enunţul tragediei : Ioan Petru Culianu a fost omorît la Chicago, acolo unde ajunsese de puţină vreme să-i urmeze lui Mircea Eliade la catedra de istoria religiilor. La numai patruzeci de ani, era o somitate în materie, cunoscut şi recunoscut pentru erudiţia, profunzimea şi subtilitatea interpretărilor sale. Plecat din urbea noastră, din mijlocul unei familii care ne-a dat o întreagă pleiadă de cărturari, a studiat la Bucureşti italiana, hindi şi sanscrita, promovînd în 1972, ca odinioară Eliade, cu o teză despre filosofia Renaşterii. O bursă i-a înlesnit apoi specializarea în istoria religiei, la Milano, pe lîngă Ugo Bianchi, sub îndrumarea căruia a scris o disertaţie despre gnoză. A făcut apoi un doctorat de stat la Sorbona, cu o teză despre experienţele ecstatice, şi un stagiu postdoctoral la Divinity School din Chicago. Totul pentru a se iniţia cît mai deplin într-un domeniu inepuizabil şi încărcat de taină. Modelul, marele său model a fost desigur Mircea Eliade. Pînă la un punct, i-a şi repetat aventura intelectuală, sedus parcă de spaţiile nesfîrşite ale cunoaşterii. Lui i-a şi dedicat prima carte, **Mircea Eliade** (Assisi, 1978), iar seria de studii despre gnoze, din care a tipărit numai primul volum, **Iter in silvis** (Messina, 1981), reia teme eliadeşti, ca aceea sugerată de titlu şi care e, în fond, o metaforă a existenţei noastre învăluită în mistere. Un drum prin pădurea de semne, fabuloasă, a fost propria lui existenţă, întreruptă brusc, atunci cînd aşteptam de la dînsul alte lumini care să ne ajute a-i percepe sensurile. Dacă se poate reţine mărturia unui apropiat **studiosus,** I. P. Culianu ar fi spus cu puţin timp înainte : „Cred că am nimerit pe o pistă periculoasă, care ar putea să mă ducă la moarte".[1] Nu ştim ce a voit să spună, dar pista la care se referea e poate acea „cărare pierdută" pe care Dante, aflat el însuşi „nel mezzo del cammin" („pe cînd e omu-n miezul vieţii lui"), o evocă la intrarea în pădurea întunecată („nel una silv'oscura"). Azi, acea carte de început ni se pare plină de înţelesuri. Chiar şi motivarea opţiunii tematice — problema răului de la anticul Empedocle la **Maestrul şi Margareta** lui Bulgakov — se înscrie parcă într-un efort de a lămuri şi incifra totodată. „Donde viene il male ?". Răul e o suferinţă a spiritului. Mai toată opera în cauză, operă de hermeneut genial, îndrumă spre o teodicee de aleasă transparenţă, una ce se poate urmări în **Religione e potere** (volum colectiv, Torino, 1981", în **Psychanodia** (Leiden, 1983), în **Eros et magie dans la pensée de la Renaissance** (Paris, 1984), în **Gnosticismo e pensiero moderno** (Roma, 1985), în **Expériences de l'ecstase** (Paris, 1986), în **Les gnoses dualistes d'Occident** (Paris, 1990), pentru a nu aminti decît lucrările cele mai de seamă.

Dar I.P. Culianu a fost un autor extrem de fecund, pe care îl regăsim şi în marile reviste de specialitate, de la **Kairos** şi **Numen** la **Neophilologus** şi **History of Religions,** în **Encyclopaedia of Religions,** în actele congreselor de resort, în diverse culegeri tematice. O operă impresionantă s-a putut înfiripa în numai cîţiva ani de eroică angajare intelectuală şi spirituală. Dimensiunea ei savantă se complineşte printr-un militantism superior, prezent nu numai în publicistica autorului, abundentă, dar şi în paginile cele mai aride. Preocupat de avatarurile lumii moderne, de prezenţa insidioasă a răului, el nu s-a mărginit la înţelepciunea degajabilă din infolii, ci s-a aplecat cu interes şi pasiune, după exemplul marelui său maestru, totodată asupra realităţii ambiante, pe care o voia înnobilată, scoasă de sub incidenţa păcatului.

Ca şi Eliade, s-a lăsat prins în mrejele
că mun
dar şi
romane
la Mila
leziono
ris (199
cumva
de aur,
puse, î
zească,
rabola
candele
creaţia
demn l
trarea
ricol, i
e un p
altceva
minciu
tural d
te ? „D
zente î
zerabil
pulent
singur
nu are
nocidu
catul
putea
prelun
gîndul
zilele
tru ac
ştim
e foa
lui pe
na cr
contra
vinte
tea sp
va m
dispa
Nimic
parte
moria
ne îr
mere
zadar
tru C
vrem
nunţ
tre v
e o

1
1991,
2
Spi
1991.

...rît crede că-i omorît, amîndoi greşesc.

sale în privin-
mitive" la care

oarea reală a
Nu cred că pri-
gia sa nobilele
ne pe care unii
religiilor le des-
spicacitate.
atîtea lucruri
să revalorizaţi,
ia religioasă a
sarcina care ne
momentul nos-
ai aceasta : „a
ra europeană ;
alorile comune
xotice şi arhai-
daritatea cu u-
numai pe pla-
i ales cultural

ai mult curaj,
nte Papini. În
tin VI invitam
tă îndrăzneală
nam să-şi re-
. Sînt multe
n mai vorbi
(fragmente
Giovanni Pa-
r. le loit de la
986, pp. 57—
le aparţin tra-

româneşte de
GHERGHEL

ind poate
sterilizantă,
eşte. Două
numele său
i : **Le col-**
şi Hespe-
mintindu-ne
i cu mere
sacre erau
să le pă-
le din pa-
lumina din
din toată
i acest în-
pentru păs-
a e în pe-
mai mare
ritului. Ce
nobilismul,
ocidul cul-
i comunis-
surile pre-
unele mi-
e, altele o-
unist este
or, fiindcă
a este ge-
a este pă-
"[2]. Nu se
nt de a-şi
lacabilă a
ăţilor din
chiar pen-
psit"? Nu
cum, dar
erile rău-
a în lumi-
u întors
riile-i cu-
e, am pu-
lumea nu
lată cu el
nii lumii.
la, deşi o
n omnis
ţi, ca să
ne spună
lui nu e
Ioan Pe-
prea de-
ce se a-
tru că în-
rtile sale

AL. ZUB

25/26 mai

împotriva
23, iunie

Ioan Petru CULIANU

Iedera şi maestrul

Mircea Eliade este unul din „monştri sacri" ai istoriei religiilor de astăzi. Monstru, pentru că erudiţia sa depăşeşte pe a celor mai mulţi care studiază trecutul şi prezentul. Sacru, pentru că operele sale au cunoscut o difuzare fără precedent. Pare că în faţa oricărui drum nou se înalţă un bastion insurmontabil : Mircea Eliade. Nu toţi vor fi de acord cu mine. Reţin totuşi ca foarte semnificativ un articol al lui B. Ray (1975) care atinge această problemă, cu o atenţie deosebită la Statele Unite : „Se admite în general că Istoria religiilor în America de Nord nu poate continua să trăiască mereu sub aceleaşi vagi şi amigue paradigme furnizate de Wach şi Eliade, ca dihotomia sacru/profan sau ideea că istoria religiilor e o disciplină autonomă care tratează un fenomen sau o „realitate" sui generis. Ceea ce constituie în mod curent lucrările cele mai îngrijite e un amestec de metode — textuală, istorică, sociologică şi antropologică — adăugate la paradigmele Wach-Eliade. Fenomenologia religiei, în sens riguros, e practic abandonată... (Ray). De acelaşi neajuns vorbesc cercetătorii europeni : „Trebuie să se dezvolte o **nouă metodă de comparare** care să fie distinctă de fenomenologie". (Drijvers-Leertouwer). Şi cînd se vorbeşte de fenomenologie, se înteleg autori ca Otto Van der Leeuw, Blecker, dar şi Eliade, care e îndatorat metodei fenomenologice.

Pasionaţi detractori (E. Leash, A. B. C. Wallace, J. A. Saliba) şi nu mai puţin pasionaţi susţinători (Altizer, Mac Linscott Ricketts, etc.) împart scena anglo-saxonă în două facţiuni : una anti-eliadescă şi una filo-eliadescă.

E inutil să mai spun că loviturile facţiunii contrare lui Eliade nu respectă întotdeauna fair play-ul academic. De o apreciere mai stabilă (dar poate convenţională) pare să se bucure în Franţa şi în Italia, dar şi aici se simte exigenţa noului. În Italia, în timp ce categoriile lui Eliade continuă să fie folosite de A. Brelich şi de unii elevi ai săi, mai ales de cercetătorii de tendinţă istoricistă ca A. M. Di Nola (cu toate criticile acestuia, de factură demartiniană), U. Bianchi mărturiseşte că este împărţit, în privinţa lui Eliade, de sentimente opuse, şi formula adaptată de el (odi et amo) este dovada. În Franţa, lucrările de sinteză precum cartea recentă a lui M. Meslin „Pentru o ştiinţă a religiilor", îi acordă un loc de seamă, în timp ce lucrări de ramură îl citează cu un fel de teamă, ca şi cum ar aparţine preistoriei.

Aparţine Eliade trecutului sau prezentului ? S-ar dori poate să fie exilat în trecut, dar pentru că nu există încă ceva definit care ar putea să-i înlocuiască operele, el aparţine pe deplin prezentului. Pentru acelaşi motiv **el e desigur incomod şi de aceea în mod acut prezent**, chiar cînd nu se vorbeşte de el.

În ce constă de fapt lucrul lui Eliade cu faptele religioase ? El caută structurile fundamentale ale religiei şi de aceea ordonează faptele în categorii. Aceste categorii, rezultate din descrierea fenomenologică, ar fi apriorice. Ele continuă să funcţioneze inconştient în momentul în care omul încetează să trăiască în orizontul lor. Un astfel de orizont, care constituie „ontologia arhaică", este repropus spre meditaţie omului care nu se mai recunoaşte în el, cu intenţia de a-l ajuta să depăşească criza provocată de ideologiile istoriciste. Această „preocupare umanitară" (humanitarian concern) a lui Eliade va fi discutată în profunzime; dar aici n-am avut posibilitatea s-o facem.

Această carte este prima care îşi propune studiul sistematic al întregii creaţii eliadeşti, din 1921 pînă în 1976. Deşi scrisă de un istoric al religiilor, ea are ambiţia de a evalua operele lui Eliade mai ales din punctul de vedere al variatelor influenţe culturale reflectate în ele şi al ecourilor provocate de ele. În acest sens, e util să amintim că interpretarea lui M. Eliade în interiorul curentelor istoriei de astăzi a religiilor riscă să fie prea îngustă şi de aceea va fi evitată cu grijă. Proiectul lui M. Eliade nu se defineşte numai în termeni ai istoriei religiilor. Plecînd de la hermeneutica materialului istorico-religios, Eliade vrea să ofere premizele pentru constituirea unei „antropologii filosofice". E inutil să judeci efortul său după o altă măsură, şi e mai ales inutil să-i evaluezi rezultatele în lumina disciplinelor de ramură, cum a fost făcut recent de către J. A. Saliba (1976). Autorul acestei cărţi s-a expus adesea riscului aceleiaşi erori, în parte corectată în timp, fiindcă este departe de a găsi în opera lui Eliade o **summa** definitivă, abstrasă din orice contingenţă şi de aceea de neatins. Deşi o consideră importantă pentru lumea modernă — e fără îndoială mai importantă decît orice altă operă de istorie a religiilor, tocmai pentru că depăşeşte cu mult limitele culturale ale acestui tip de opere —, el este convins şi de necesitatea unei apropieri noi şi **în mod ştiinţific** mai exigente de opera eliadescă. În acest sens autorul este complet de acord cu cercetătorii care afirmă : „Fără a voi în nici un fel a diminua meritele predecesorilor (noştri) şi ale contemporanilor, sîntem de părere că ştiinţa sistematică a religiilor trebuie să urmeze căi diferite de acelea urmate pînă astăzi". (H. J. Drijvers — L. Leertouwer). Desigur, nu e sarcina noastră să precizăm aici care credem că sînt. E deajuns să observăm că istoria religiilor n-a reuşit să satisfacă exigenţele care se cer unei **ştiinţe** (de aceea am încercat să eliminăm cuvîntul „ştiinţific" în legătură cu această disciplină sau l-am folosit cu sensul pragmatic de „academic" sau „acceptat în mediul universitar"). Pare obligatorie receptarea unei părţi a criticii lui Saliba făcută metodei **deductive** a lui Eliade. Este bine cunoscută afirmaţia lui K. R. Popper, după care „e departe de a fi evident, din punct de vedere logic, că sîntem justificaţi să formulăm prin inferenţă propoziţii universale din propoziţii particulare deşi numeroase, fiindcă o concluzie la care se ajunge în acest fel ar putea tot aşa să se dovedească falsă : n-are importanţă numărul lebedelor albe care au putut fi observate, asta nu justifică concluzia că **toate** lebedele sînt albe" (K. R. Popper — The Logic of Scientific Discovery, London. 1972). Totuşi, trebuie să mai observăm că operaţiunea făcută de Eliade în unele cărţi ale sale (**Tratatul de istorie a religiilor, Sacrul şi profanul** etc.) cade numai în parte sub ceea ce s-ar putea numi **deductivism logic**, şi mai exact, acolo unde imprudent vorbeşte de răspîndirea „universală" sau „cvasi universală" a unui motiv sau simbol religios. Dacă însă intenţia sa originară este aceea de a ajunge la „arhetipuri" revelate prin descrierea fenomenologică, nu e, în mod evident, datoria lui să fie exhaustiv nici să pretindă a deduce din număr universalitatea unui fapt. E adevărat, totuşi, că „e dificil să deduci din operele sale o metodologie ştiinţifică explicită" (Saliba). Cercetătorul se confruntă adesea cu această distanţă jenantă între rezultatele fenomenologiei religioase şi exigenţa **ştiinţificităţii**. Odată însă eliminată această exigenţă, ce bogăţie găsim în faţa-ne ! Ar fi inutil să urmăm calea lui Saliba, a cărei tentativă e, de altfel, numai schematică şi scolastică. Ar fi tot atît de inutil să te laşi orbit de comoara conţinută în cărţile eliadeşti, cum i s-a întîmplat occidentalului Altizer cînd a descoperit acest miraculos Eldorado exotic. Consecinţele extreme ale unei asemenea atitudini se pot observa într-o lucrare a lui E. Velz, pe care o vom discuta pe scurt în paginile următoare. Odată făcute aceste necesare precizări, şi înainte de a începe descrierea bibliografiei esenţiale asupra lui Eliade, pare oportun să clarificăm pentru cititor motivul pentru care am ales să prezentăm lucrarea noastră într-un context ideologic mai vast şi nu am preferat o apropiere mai umilă, poate mai potrivită cu formaţia noastră universitară. Prezenta carte este rezultatul unei lungi familiarităţi cu lucrările eliadeşti, însoţită de o meditaţie cîteodată extrem de critică. Înainte de a proceda la lucrări autonome suficient de solide, am vrut în primul rînd să ne clarificăm noi înşine cît din perspectiva deschisă de Eliade rămîne valid şi cît e destinat să fie depăşit. A dovedi falsitatea unei teorii e tot atît de greu cît a-i dovedi adevărul. Această relativă dificultate ne-a condus la necesitatea de a ţine seama numai de ceea ce în lucrările eliadeşti **nu e verificabil**, nu de ceea ce ar putea fi demonstrat ca fals. Pe de altă parte, cum bine observa Cl. Levi-Strauss, raţiunea poate face orice : se poate demonstra cu uşurinţă superioritatea troleibuzului asupra tramvaiului şi pe urmă invers. Asta nu înseamnă că troleibuzul sau tramvaiul sînt efectiv pe rînd superioare unul altuia. Adică, in cazul nostru, fiindcă falsificarea unei teorii este din punct de vedere ştiinţific acceptabilă, e nevoie mai mult decît de un sofism sau de o argumentare abilă, de o diatribă sau de o idiosincrazie. Şi multe din numeroasele tentative de a critica pe Eliade sînt de acest fel. Am reţinut ca valide unele observaţii ale lui U. Bianchi şi, uneori, ale lui J. A. Saliba, fără de altfel a împărtăşi poziţia ultimului. Aşa, de exemplu, ne-a părut **neverificabilă** teoria eliadescă a „arhetipurilor". Cum se va observa mai departe, teoria jungiană a arhetipurilor e numai operaţională (o „ipoteză logică"), dar are avantajul de a fi verificabilă. Aproape tot restul operei eliadeşti este, după părerea noastră, dificil de falsificat (o îndoială apare în ce priveşte speranţele sale asupra „reîntineririi" Occidentului în contact cu culturile extra-occidentale, dar asta iese din cadrul regulilor adevărate şi proprii ale cercetării). Tentativele făcute pînă acum, ca aceea a lui G. Dudley III sînt puerile.

Prin perspectiva culturală pe care o presupune şi prin aceea pe care o deschide, creaţia eliadescă s-a imprimat profund în lumea intelectuală de astăzi. A o studia pentru „a încheia definitiv conturile" cu ea, cum s-a făcut, e numai semnul unei stări psihologice de neputinţă. Cel mai mare elogiu al lui Mircea Eliade l-au făcut, paradoxal, criticii săi, arătînd că el rămîne, în definitiv, un bastion de nedepăşit. Această perspectivă simplistă are puţină atracţie în lucrarea de faţă. Dacă ne va fi dat cîndva să construim ceva, n-o vom putea face fără justa înţelegere şi apreciere a lui Mircea Eliade. (Ioan Petru culianu, **Mircea Eliade**, Cittadella Editrice, Assisi, 1977).

Traducere de
Nicolae IONEL

Marin Preda mi-a cerut voie...

(urmare din pag. 3)

— Dar în literatură se poate orice.

— În literatură sigur că se poate, dar el nu gusta.

— E celebră, ştiu, nedumerirea lui visavis de părintele Serghi care-şi taie mîna cu toporul.

— Normal că un ţăran, îşi taie din greşeală mîna cu toporul, nu în mod voit, nu ? Era imposibil, pentru mintea lui, să înţeleagă cum mîna cu care faci treabă să ţi-o tai, aşa, pur şi simplu, de ce ?

— Totuşi, Preda n-a rămas, pînă la sfîrşitul vieţii, un ţăran. Asta-i un mit fals pe care el l-a cultivat o vreme. Era chiar un intelectual.

— Era şi nu era. În străfunduri avea totuşi încărcătura unui ţăran. Nu se poate, spune că era un orăşean de zece generaţii, de cinci generaţii.

— Uite, am ajuns, tîriş-grăbiş, la Alexandru Ivasiuc.

— Nu-mi place. Puşti fiind, prin liceu, l-am citit cu plăcere; după care reluîndu-l mai tîrziu, din punctul meu de vedere, stilul lui uscat care eseistic, şi care încolăcea ideea de o mie de ori şi o sugruma aproape, pe mine m-a făcut să mă îndepărtez. Paul Georgescu a ţinut foarte mult să citesc **Racul** eu nu mai citeam **Racul**, eu nu mai citesc de mult Ivasiuc, şi după moartea lui; am citit **Racul**, care-i o carte foarte bună, dar nu-i o carte, cum să spun... Probabil că în America de Sud mai sînt zece cărţi de genul ăsta.

— Vezi că el încerca să schimbe total macazul şi reuşise cu Racul, într-un fel, şi probabil că el ar fi continuat...

— Dacă m-aş apuca să, scriu un roman, despre, un tip african foarte interesant, asta n-ar fi nimic.

— Acolo era o parabolă.

— Era o parabolă, dar nu uita că literatura sud-americană mergea pe tipul ăsta de idei. El era acolo un imitator de fapt. E o carte foarte bună, fără discuţie, dar nu-i face neapărat cinste.

— Pe Ivasiuc n-ai apucat să-l cunoşti, nu ? Erai prea tînăr.

— Nu eram prea tînăr. Nu, de fapt, nu puteam să-l cunosc fiindcă el a murit în '77 şi eu m-am împrietenit cu Nichita Stănescu, care era prieten cu el, exact după cutremur, deci Ivasiuc murise.

— Era acolo o echipă celebră de prieteni, Ivasiuc, Manolescu, Breban, Nichita Stănescu.

— Manolescu, nu.

— Ba da, Manolescu a fost prieten cu Ivasiuc şi cu Breban.

— Mai puţin cu Nichita.

— Mai puţin cu Nichita, da cu Ivasiuc şi cu Breban.

— Cît l-am cunoscut eu pe Nichita nu dorea. După '78, Manolescu l-a înjurat şi Nichita s-a supărat pe el.

— Manolescu l-a criticat pe bună dreptate.

— Nichita a şi scris un pamflet, îl am acasă, fiindcă era foarte pătimaş, Nichita. Acuma nu mai are nici un haz, pamfletul. Nu mai are haz decît ca istorie literară.

„Sper să recunoașteți în mine măcar un sincer iubitor de poezie", spune la un moment dat, in scrisoarea sa, Mihai Maruseac, inginer din Suceava, de 25 ani. Că sînteți îndrăgostit de poezie e sigur. Probabil că și poezia vă iubește din cînd în cînd. În această situație delicată și absolut intimă, vă dați seama, nu am cum să mă bag. Aș strica totul. Sau, cel puțin, aș deranja. Îmi permit totuși să dau în vileag „amorul". (E deja o indiscreție colosală din partea mea!). Devenit public, vă va fi mai ușor, mai greu, să-l continuați? (Emil BRUMARU)

prin deșert

e ca o sfîntă zi pustiirea din jur
inălțare țesută din razele întunericului
pustiirea din jur.
oameni cu fața ocrotită de zîmbet
femei despletite cu pasul prin apă ușor
sînt doar un cîntec prin vena albastră
și ce jos e orbitorul scut al cerului
ce inutilă săritura în preajma
cunoașterii depline
inutilă și arma sprijinită de țărîna
uscată pe frunte.
doar tu mai răvășești cinstitul chin
de-a lumina în bezna ochiului cu un sărut
ca un galben fluierat
în urechea tăiată a domnului Van Gogh.

apare zeul

Apare zeul cu sîngele meu în priviri
nepăsător ca o poruncă
își trage după sine piciorul de piatră
e alb și e negru
are somn cu vise și femei încîlcite-n păr
pentru nebunia viitoare a nopții.
Apare zeul
în jur privirile sînt arse de nepăsarea sa
și doar ea, ziua nopților mele
îl nedumerește, cum trece prin el,
ca printr-un aer mai cald.
căutîndu-mă.

ziua

Din spate aripa mișcă aerul
încărcat de salivă, pentru ca în tîrziul
înțelegerii să urcăm victorioși
piramida noroiului de sub tălpi.
Aștept resemnat iluzia sfîrșitului de ziuă
metal lovit de metale în jocul cu temă mortală;
desigur, nu mai simt cu picioarele goale
căldura, durerea, sau aerul rece al zborului.
Ziua aceasta-și prelungeste-nceputul prin simțuri.
Rugăciunea și regula porți diferite pentru salt
pentru risipa curată a frigului
dar chinuitoarea apă ce spală lumina mă urmărește
și locul meu în ziua aceasta e nesigur
precum vîrsta-nțelepciunii la mamiferele vorbitoare.

nevoia de somn

să mă-ntorc din spatele apusului
și viu să cînt, din arome fragede
dimineața
iar aceasta să nu fie o luptă.
mai tîrziu, ascuns în spatele cicatricii
să retrăiesc aventura inversînd
ordinea cuvintelor.

veți ști atunci cît somn
este în nevoia de somn
iar ușile vor fi deschise
de întunecimea ochilor.

acum e joi și e nord, departe de casa tatălui
din liniștea umilinței aud strigătul de luptă
al călăului coborînd securea.

iubită de apă

Ea m-a ajuns din urmă, m-a oprit
și-a topit palma pe fața mea. A zis:
„tu cauți apa și apa sînt eu
ia aminte la semitonurile istovirii în mine
la urletul din grota puterii
dar și la umbra ta desperecheată în alaiul nupțial"
acum am apă în bronhii și păr peste dinți
sacul din spate e umplut de cocoașă
cu suliți în pleoape mă găsește
misterul răsfirat al întoarcerii.
Prin preajmă, depărtați de chinul somnului
armați de ucigașe gînduri, pionii mei atacă orizontul
cu nonșalanța căderilor de ape.

Mihai MARUSEAC

Dosare clasate

Sincronismul perpetuu: Ov. S. Crohmălniceanu

Acum douăzeci de ani, revista **Luceafărul** găzduia o rubrică intitulată **Faptele și vorbele**, susținută de Ov. S. Crohmălniceanu. „Trăim — scria autorul în prima intervenție — un moment de confruntare a vorbelor cu faptele, în literatura ca și în alte domenii". După care își invita confrații să participe la această necesară acțiune, ajutînd vorbele să-și recapete „adevărul lor tăios, tocit adesea de prea multe speculații gratuite" (nr. 36/1971). Poate că nu e de prisos a aminti că rubrica în chestiune era inaugurată la puține zile după „faimoasele" **Teze** ce puneau capăt relativei liberalizări din a doua jumătate a deceniului al șaptelea, avînd astfel, fie și indirect, rostul de a promova și susține noua orientare din domeniul ideologiei și culturii. Astăzi, ea are, firește, doar calitatea de a sluji mai dreapta definire a autorului, personaj de prim rang în galeria critică a anilor '50, cînd i se atribuia pînă și un Premiu de Stat, protagonist al vieții literare și în deceniile următoare. Destinul literar al multora dintre colegii săi de generație a fost sinuos, gloriei începutului urmîndu-i, de regulă, dacă nu uitarea, atunci măcar trecerea într-un plan secund al interesului public. Nici N. Moraru, nici M. Novicov, nici Savin Bratu, nici măcar S. Damian nu s-au putut menține, cu toate eforturile, cîteodată de o ridicolă disperare, în centrul atenției, plătind oarecum prin discreta marginalizare uriașele deservicii aduse literaturii în faza agresivă a proletcultismului. Chiar transformați peste noapte în partizani fanatici ai noilor orientări în critică și roman, chiar renunțînd la comentarea fenomenului literar imediat în favoarea valorilor demult constituite ori a descrierii, adesea cu fidelitate, a metodologiilor critice în vogă, ceea ce, lipsind din circulație textele originale, era un fapt pozitiv, ei n-au putut scăpa niciodată de amintirea „păcatelor tinereților", care i-a însoțit cu fidelitatea umbrei. Ov. S. Crohmălniceanu, în schimb, a ieșit nešifonat din aventura proletcultistă, cu toate că efectele scrisului său fuseseră cel puțin la fel de grave, cu toate că metamorfozele suferite erau deopotrivă de spectaculoase și de suspecte. Doar în cazul lui, compromițătoarele, faptele trecutului au fost date uitării, șterse cu buretele, ocolite diplomatic, evaluările mărginindu-se la scrierile ulterioare anului 1964. Ar fi de tot interesul un studiu care să lămurească miracolul prin care unii scriitori, avînd o contribuție de prim ordin în aplicarea politicii culturale comuniste, au supraviețuit tuturor schimbărilor de orientare ideologică de parcă s-ar fi născut odată cu ele, păstrîndu-și, dacă nu credibilitatea, în orice caz seninătatea. Mai ales că, în zilele noastre, fenomenul proliferează iarăși, amenințînd să devină din excepție regulă. O explicație ar fi aceea că ideile, convingerile se transformă în timp și că scriitorii sînt printre cei mai expuși la evoluție. De mirare e numai că aceste prefaceri merg întotdeauna în sensul directivei oficiale, niciodată împotriva ei. După cum niciodată nu o devansează, nu o prevestesc, mulțumindu-se să o urmeze cu supușenie. Receptivitatea lui Ov. S. Crohmălniceanu, bunăoară, a fost mereu în strictă dependență de orientare oficială, apărînd-o pînă și atunci cînd lăsa impresia că i se împotrivește. În realitate, mima distanțarea tocmai pentru a spori credibilitatea conformismului. Într-unul din textele tipărite în cadrul rubricii pomenite la început, **Cum se face carieră în critica literară** (nr. 8/1972) domnia sa declara cu nonșalanță următoarele: „Faptele demonstrează că dibăcia nu e a evita să «înjuri», ci a ști pe cine și cînd". Oricîtă ironie ar conține fraza citată, ea definește admirabil activitatea critică a semnatarului, mereu în pas cu imperativele momentane. Ov. S. Crohmălniceanu a fost și este, ca să folosim propria-i sintagmă, „criticul potrivit la momentul potrivit". Și-a amendat, ori de cîte ori împrejurările o cereau, afirmațiile anterioare, fără a clipi măcar, fără a-și imputa trecutele rătăciri, considerînd probabil că flagrantele contradicții ieșite de sub unul și același condei sînt în firea lucrurilor. S-a „modernizat" în tăcere, invitîndu-ne a-i considera ultima înfățișare ca fiind singura autentică. Motive obscure au determinat pe criticii generațiilor următoare să consimtă a-i acorda, prin tratament privilegiat, întregul credit. Motive încă și mai obscure i-au unit în efortul, încununat de succes, de construire a unei imagini liniare a scrisului acestui confrate mai mare, sărind peste numeroasele și izbitoarele „revizuiri" cu o ușurință vinovată.

E semnificativ că mai toate comentariile ce i-au fost consacrate în ultimul sfert de veac, inclusiv acelea rezervate, insistă asupra deosebitei inteligențe a lui Ov. S. Crohmălniceanu. Pentru că inteligența, ea în primul rînd, trebuie să fi fost hotarîtoare în atenuarea pînă la dispariție a riscurilor inerente subitelor adaptări la circumstanțe. O inteligență vie, gata să tragă concluzii plauzibile din orice premiză, pliindu-se fără efort pe obiectele supuse atenției. Dar, în egală măsură, o inteligență ce pare a-și ajunge sieși, beată de propria putere, disprețuind implicațiile exercitării facultăților sale indiferent de amploarea acestora. Este o inteligență principial amorală, însă care devine, la o judecare contextuală, fatal imorală. Și imoralismul apare ori de cîte ori posibilitățile speculative sînt subordonate, uneori la vedere, alteori ceva mai discret, programelor ideologice oficiale. Vreau să spun că, în orice lume ar fi trăit, Ov. S. Crohmălniceanu ar fi făcut neîndoielnic carieră datorită disponibilității puțin obișnuite cu care răspunde celor mai variate tipuri de solicitări. Căci numai o inteligență atît de mobilă putea găsi resurse pentru a saluta, cu aceeași deferență, persoane de condiție intelectuală și morală diverse pînă la contradicție. Bineînțeles că nu în simultaneitate, ci în succesiune: azi — floarea proletcultismului, mîine expresioniștii. Dacă politețea criticului e structurală, obiectul ei e fluctuant, substituibil. Și în directă relație cu trecătoarele imperative ale clipei. Așa se face că, la Ov. S. Crohmălniceanu, dovezile talentului critic prind contur nu atît din studiile și articolele luate separat, cît din lectura lor în succesiune cronologică.

Despre Lucian Blaga, de pildă, criticul s-a pronunțat în toate etapele carierei sale. În 1960, autorul **Trilogiilor** era privit din „punctul de vedere al avangardei clasei muncitoare", „pe tărîmul moștenirii culturale", potrivit căruia „există destule personaje cărora — așa cum recomanda Karl Kraus — se cuvine, cu pălăria în mînă, să li se tragă un picior în spate" (**Pentru realismul socialist**, pp. 34—35). E de la sine înțeles că, în atari condiții, calificarea poetului drept „obscurantist mistic" risca să treacă drept flaterie. Trei ani mai tîrziu, în monografia **Lucian Blaga**, încep să apară unele „nuanțe": personalitatea lui Blaga s-ar caracteriza prin întîlnirea unei sensibilități prodigioase, principial acceptabile, cu o gîndire spiritualistă și iraționalistă, de nerecuperat, opera literară abia salvîndu-se grație bogatului „fond de umanitate", neatins de virusul speculațiilor. Dar iată un fragment revelator: „Produs al unei rare sensibilită și a (sic!) unei imaginații prodigioase, altoite însă pe o gîndire înfeudată spiritualismului și iraționalismului, opera lui Blaga nu se salvează în întregime din ruinele lumii de ieri. Lucrările filozofului îi rămîn serios tributare. Întîlnindu-se cu tendințele anumitor pături intelectuale aflate nemijlocit sub influența ideologiei burgheze în epoca imperialismului, aceste scrieri s-au bucurat de o largă difuzare. Ele au furnizat premizele gîndirii unei întregi generații de eseiști și publiciști, care, începînd cu Vasile Băncilă, Mircea Eliade, Ernest Bernea și terminînd cu Emil Cioran, au devenit la noi promotorii fascismului. (...) ... oricît s-a ferit poetul de corolarele speculațiilor sale, acestea au generat în mod obiectiv concluziile funeste respective. Opera literară, lirică și dramatică, a păstrat și ea — cum s-a văzut — orientarea gîndirii filozofului. Aici însă, un fond bogat de umanitate a reușit să se mențină aproape intact, îndărătul ceților spiritului, deoarece Blaga a fost un mare poet și nu putea să nu vibreze pînă la urmă în consonanță cu omenescul. Aceasta a îngăduit versurilor sale să îmbogățească în mod considerabil universul liricii românești, registrul ei de sensibilitate". (pp. 176—177). Va să zică, textele filozofice blagiene reprezintă o relicvă a trecutului. Mai mult, ideile exprimate acolo conțin germenii ideologiei fasciste, și încă într-un mod cît se poate de obiectiv. Oricît ar încerca poetul să se sustragă acestei stînjenitoare apropieri, ea se impune oricărei minți lucide cu strivitoarea putere a evidențelor! Țintuit la stîlpul infamiei ideologice, Blaga putea fi copleșit, în compensație, cu toate onorurile cuvenite marilor poeți. Peste un deceniu, cînd apare al doilea volum din **Literatura română între cele două războaie mondiale**, imaginea lui Blaga va suferi alte cîteva importante retușuri.

(va urma)

Al. D.

Chacal!

Unde e Franța?

La ultima premieră a Teatrului Național din Iași, urma să fie prezent și ambasadorul Republicii Franceze. A și fost. Pentru că piesa se numea Robespierre. *Lumea bună a orașului, toaletele speciale, jovialitatea de rigoare, toate marcau, în exclusivitate, evenimentul. Greu, însă, mi-a fost să găsesc în gasconul zdravăn, în sacou caroiat, plasat într-o lojă cu reflectoare, pe diplomatul Franței, al acelei Franțe rîvnită de noi veacuri de-a rîndul. Al Republicii Franceze, da. Bărbatul tînăr și corpolent, în ținută lejeră, să nu-i spun altfel, era într-adevăr trimisul Republicii. Sala, cu fastul ei regal, fusese cotropită, și ea, de vîrtejul republican, zgomotos și agresiv. Muzica, luminile, boneta frigiană scăldată în roșu, tiradele concurau la exaltarea modernului blazon francez, instaurat prin teroare iacobină la 1789.*

Nu demult, cu delicii masochiste, operam descrierea încăperii imperiale în care își petrece o parte din zi președintele Franței. Cu sugestiva lui cravată roșie.

Recenta vizită a domnului François Mitterand la Iași fusese precedată, în ce mă privește, de primirea, în atelierul meu de pictură, a doi din oamenii care asigurau securitatea înaltului oaspete. Doi băietani, ca oricare alții de-ai noștri, din serviciile similare, au intrat, țineau cu ostentație în mînă aparatele de ciripit la distanță, care nouă ne dau încă frisoane pe șira spinării, au intrat, le-am arătat cîteva tablouri, s-au uitat cu aer mai mult decît diletant, au ieșit morocănoși, au dispărut pentru totdeauna. Din punctul meu de vedere, pentru totdeauna.

Dar Franța cea minunată, mirajul permanent al românilor, unde e? Unde se află? În același loc al Europei, în miezul căruia străjuiește augustul mormînt al Împăratului Napoleon?

Da. Acolo e.

Acolo trebuie căutată.

Val GHEORGHIU

Lacrimile doamnei Neuman

La 28 august 1964 proaspăt ieşit din închisorile comuniste Nicolae Steinhardt descoperea „adevăratele temeiuri ale concepţiei creştine: absurdul şi paradoxul" Pentru el, care fusese întemniţat pentru vina de a nu fi fost, precum atîţia alţii, cooperant cu Securitatea refuzînd să fie martor al acuzării la procesul intentat unor intelectuali români acuzaţi de a fi simpatizanti legionari, pentru el, evreu închisoarea a însemnat convertire şi purificare creştină. Iată de ce, putem spune că întreaga sa experienţă concentraţionară a stat sub dublul semn al absurdului şi al paradoxului.

La ce bun acum, oare, să mai detaliem analiza absurdului care domnea în societatea românească sub comunişti? Sau să mai amintim cum a fost pentru prima dată chemat la anchetă (în ziua accidentului mortal suferit de Camus) fiind întîmpinat afabil (**„dar fireşte că aveţi voie să fumaţi, cît doriţi, sunteţi doar nu învinuit, ci martor"**) pentru ca, mai apoi, la Jilava să fie călcat în picioare şi, cu predilecţie, izbit cu capul de pereţii celulei pentru vina de a se fi solidarizat cu prietenii săi Constantin Noica, Vladimir Streinu Dinu Pillat, Al. Paleologu, Sergiu Al- George, Ion Negoiţescu, Virgil Nemoianu etc. La ce bun să mai amintim că a fost condamnat pentru că îl citise pe Cioran tot aşa după cum fusese condamnat, odată cu el, Păstorel Teodoreanu pentru că „scria epigrame duşmănoase regimului". Să le spunem oare toate aceste lucruri pentru cei care se disculpă şi azi, precum ferventul comunist francez Roger Garaudy, spunînd că „n-au ştiut"? Nu lor le vorbeşte însă N. Steinhardt, nu pentru ei a scris acest paradoxal testament literar intitulat **Jurnalul fericirii**. (La urma urmelor, replica adresată de Jean Cau lui Garaudy rămîne în picioare: „dar eu unul care n-am fost profesor universitar şi membru în comitetul central, eu cum de-am ştiut? Milioane de oameni de pe străzi cum de-au ştiut?). Aşa cum nici intelectualilor dispuşi la compromisuri, dispuşi a-l cita pe scriitorul francez Jean Giono, cu al său: „mai bine un măgar viu decît un leu mort", nu le vorbeşte autorul, mai ales că: „într-o celulă e mult mai plăcut să ai drept colocatari adepţi ai onoarei decît părtaşi întru cedare de-ai lui Giono, în privinţa cărora sunt pornit a crede că ar isca zilnic discuţii centrate asupra distribuirii gamelelor" (p 296)

De se simţea, oricît de paradoxal ar putea să pară astăzi fericit N Steihardt? Pentru că el, evreu după cum spuneam, a descoperit transfigurarea creştină în celula 18, îndrumat de cel care l-a întîmpinat şi cu care va căra tineta cu excremente: părintele Mina. El îl va boteza la nici zece zile după intrarea în puşcărie, mai exact pe 15 martie 1960, folosind singura cănită existentă („roşie, cu smalţul sărit, năclăită şi respingătoare") plină cu apă din rezervor, în care colcăie, fireşte, viermii. Merită să-l ascultăm pe N. Steinhardt povestind: „doi dintre deţinuţi, complici, trec în dreptul vizetei, s-o astupe. (...) La repezeală — dar cu acea iscusinţă preoţească unde iuţeala nu stînjeneşte dicţia desluşită — părintele Mina rosteşte cuvintele trebuincioase, mă însemnă cu semnul crucii, îmi toarnă pe cap şi pe umeri tot conţinutul ibricului (căniţa e un fel de ibric bont) şi mă botează în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh. De spovedit m-am spovedit sumar: botezul şterge toate păcatele. Mă nasc din nou, din apă viermănoasă şi din duh rapid" (p 83).

Ce este surprinzător în această frescă a lumii şi a devenirii sale e faptul că autorul vorbeşte **fără patimă** despre toate încercările la care a fost supus. Ironia biciuitoare şi contrastele şocante, analizele reci şi disecţiile cu zvîcniri inchizitoriale sînt efecte ale stilului său şi nu procese de intenţii. Bunăoară atunci cînd, în paginile din urmă ale jurnalului, îi portretizează caustic pe colaboraţioniştii evrei (nesfiindu-se să le dea numele) nu o face ca un exorcist ce vrea să-şi mortifice originea (origine pe care nu şi-a ascuns-o sau renegat-o niciodată), ci cu deplina conştiinţă a autorului — aici în postura de mărturisitor — care ştie să dea consistenţa adecvată personajelor sale. Dacă, din nefericire pentru ele, acesta le era chipul adevărat, autorul rămîne cu conştiinţa împăcată: era de datoria lui să o facă! Cel mult varsă şi el o lacrimă precum doamna Neuman în 1946 care, „soţie de mare negustor şi bogătaş, luînd parte în societale la un joc de canastă pe cocoşei — parcă banii mai au vreo valoare? — lăcrimează în plină partidă (deşi nu pierde, în faţa ei se înalţă mormane de piese de aur) şi răspunde discretei întrebări a celorlalte jucătoare: nu nu mă doare nimic, dar mi-e gîndul la copiii vietnamezi"

Continua pendulare între fondul creştin profund, care îndeamnă la iubire şi toleranţa şi decupajele subtile, demascatoare ale ticăloşiei omeneşti pe care autorul le relevă cu sagacitate, nu este decît efectul convieţuirii rodnice a părintelui Nicolae de la Rohia cu pătrunzătorul eseist şi excelentul scriitor N. Steinhardt Nu este nici o inconsecvenţă aici, ba mai mult, e chiar o împlinire pe care însuşi Prea Sfinţitul episcop o binecuvinta interesîndu-se, avid, de stadiul publicisticii părintelui care îndeplinea, astfel, după cum se vede, un fel de canon. Creştinul îi înţelege pe tinerii revoltaţi ai anilor '70 pe care miliţia îi tundea, dar eseistul înfierează resuscitarea unei noi „monstruoase coaliţii": alianţa dintre comunişti şi bătrîni împotriva tineretului. Căci, nu-i aşa?, cum e posibil ca acestor tineri **să nu le fie teamă**? Cum să nu tremure, să nu se denunţe unii pe alţii, să nu-şi vîndă sufletul? „Ciudată coaliţiune — spune Steinhardt. În casa lui Mihai Atanasiu dau într-o seară de duminică de o pereche de intelectuali — vîrstnici, eleganţi, distinşi, franţuziţi — proaspăt întorşi dintr-o lungă şi interesantă călătorie în Occident. Au fost în Olanda la un Congres de medicină (domnul e doctor, profesor, academician), apoi au vizitat Germania Federală, Franţa, Italia Sunt îngroziţi şi indignaţi de cîte au văzut în rîndurile tineretului După ce povestesc pe îndelete scene erotice văzute în filme urmărite pe viu, răsuflă uşuraţi: la noi nu-i aşa! A nu! Cînd au trecut graniţa la înapoiere le-a venit — ca şi lui Lascăr Viorescu — că coboare pentru a săruta pămîntul patriei vigilente cu tineretul. După cîte am văzut dincolo! **Hereusement que nous avons le communisme!"** (p 347)

*

Şi totuşi de ce a fost fericit Nicolae Steinhardt? Pentru că: „numai creştin fiind mă vizitează — în pofida oricărei raţiuni — fericirea, ciudat ghelir. Numai datorită creştinismului nu umblu crispat, jignit, pe străzile diurne, nocturne ale oraşului — spaţiu proustian descompus de timp — şi nu ajung să fiu şi eu — cum spune François Mauriac în **Destine** — unul din acele cadavre pe care le poartă, vii, apa curgătoare a vieţii..."

Florin CÂNTEC

minima moralia

Teleminciuna

Puţine sînt persoanele şi instituţiile puterii care să nu mintă mereu, dar parcă nimeni nu reuşeşte să întreacă televiziunea şi pe actualul ei preşedinte. Televiziunea a minţit de la bun început, de la înfiinţarea ei ca instrument al propagandei comuniste, a minţit în decembrie 1989, a minţit şi după aceea, minte şi acum. Ea va minţi, cu siguranţă, atît timp cît nu va fi pusă sub controlul cetăţenesc. Înaintea şi în timpul evenimentelor din 13—15 iunie 1990, televiziunea a fost principalul mijloc prin care puterea ne-a dus în pragul războiului civil şi, oricum, este unul din principalii vinovaţi de dezlănţuirea de violenţă de atunci. De aceea, ne-am fi aşteptat să schiţeze măcar un gest de scuză, de iertare cu prilejul comemorării unui an de la tragicele şi absurdele evenimente. Dar degeaba ne-am aşteptat. Dimpotrivă, pe 13 iunie a.c., televiziunea a recidivat în minciună, a recidivat flagrant prin filmul prezentat în acea seară. Un film mincinos, realizat cu intenţia limpede de a dezinforma, de a ne otrăvi în continuare sufletele. Omisiuni, insistenţe tendenţioase, false dimensionări ale faptelor, întreg arsenalul televiziunii comuniste. O minciună cu atît mai periculoasă cu cît, eliminînd aproape în întregime comentariul, se clădeşte pe forţa de sugestie a imaginii abil manipulate.

Acest film constituie, am impresia, revanşa pe care a dorit să şi-o ia puterea şi slugarnica ei televiziune faţă de remarcabilul, prin obiectivitate, film realizat de Stere Gulea. Amărîtă revanşă, grotescă fixare într-o zonă a perfectei impurităţi morale. Să te socoţi intelectual rasat şi istoric al artelor şi să autorizezi difuzarea pe post a unei asemenea însăilări criminale mi se pare una din cele mai funeste isprăvi ale D-lui Răzvan Teodorescu. O ispravă ce face pandant cu cea din mai-iunie trecut şi care se înşiruie într-un lung lanţ de isprăvi de acelaşi gen, chiar dacă de dimensiuni variabile. Cum nu-l pot suspecta pe Dl. R. T. de lipsa inteligenţei, nu-mi rămîne decît să-l consider un cinic impenitent. Din nefericire, în actuala criză a societăţii româneşti, în marasmul moral în care se zbate ea, aveam nevoie în fruntea televiziunii de aproape orice fel de ins, mai puţin de unul al cărui cinism ar putea face invidios pe cei mai mulţi dintre oamenii noştri politici. Cu naivitate, mulţi dintre noi am crezut că Dl R. T., în faţa unei contestări aproape generale, va avea tăria morală să demisioneze dintr-un post pe care, din motivele amintite, nu-l poate onora cum se cuvine Copilărească iluzie — dacă nu va fi demis, Dl. R. T. va muri „în post" sau, mai precis „pe post" dată fiind irepresibila pornire narcisiacă a Domniei Sale N-ar fi oare indicat să se ofere D-lui R. T. un studio de televiziune în miniatură, cu care să se joace de unul singur, lăsîndu-ne pe noi în pace cu grijile şi nevoile noastre, cu durerile şi puţinele noastre bucurii? În fond, Domnia Sa nu are nimic în comun cu ele Atunci, de ce să-l lăsăm să-şi facă niscaiva complexe de vinovăţie? Cinic — cinic, dar mai ştii!

Liviu ANTONESEI

Bedros HORASANGIAN

Forma de şarpe a trecutului

Litoralul fiinţei tale
gol
pustiit de valuri
eram tîrît într-un ţinut obscur
o pădure
o seară muşcată de lupi
o briză de incertitudini
şi întîmplări contradictorii,
am aşteptat lumina
foşneau voci,
de fapt nu se bucura nimeni
erau doar cîţiva ani lipsă...

Jurnal

Oraşul pustiu de toate inimile
se strecoară prin el
umbra ta,
şi fiecare casă e un ochi
ce te cuprinde,
pîndesc de după cuvinte
convoaie de amintiri,
iluzia dulcilor tale pleope,
spune-mi că nu-s minciuni
şi c-aş putea păşi din nou
pe retina înverzită,
în picioarele goale,
ca un păcătos absolvit.

Priveghi

Ne legănăm între valuri
ca un păianjen straniu
intr-un burg unde-au fost
ucişi toţi pruncii,
o culoare, uneori,
devine o nefericire,
ard păsări dezlegate de şoapte
fructe grele se lasă-n ţarină
vechimea trecutului ne-a făcut bărbaţi
din priviri se petrec file de istorie
un pui de lup strigă timpul
e linişte dincolo de frig

Cal alb cu mere roşii

E prea cald la mine în cameră
ca să poată supravieţui
acest cal alb neîmplinit,
e prea frig la mine în cameră
ca să poată putrezi
acele mere roşii
pe care le poftesc cu degetul meu rănit,
încerc inutil să le prind de codiţă
se rostogolesc mereu
de-a lungul zidului ce mă-nconjoară...

Călăreţul alb

Peste oraşul părăsit
vine şi trece
un vînt agonic şi rece
de plîns
şi alb imaculat
aşa cum îl aşteptai
cu aripă şi braţul întins
înapoi
cîntînd din vioară
stins
şi chipul plecat,
în ceaţă,
printre case
doar glasuri
un zvon aievea
pustiu
înşelător...

Instantaneu marin şi-ndepărtat

Era în Şanhai o belerină
D. Stelaru

Marea sfioasă
se spăla-n nisipul uscat
rotind soarele
să se usuce mai repede,
ştiam cîteva versuri
şi le-am pierdut
odată cu ochelarii sparţi
din prea multe priviri
urmărind
micul fluture
ce se zbătea-n obrazul tău
cînd îmi zîmbeai
în oglinda decolorată a după amiezii
ce aluneca-n seară
întrebîndu-ne
ne-om mai vedea, ne-om mai vedea,
ne-am umilit buzele sărutîndu-ne
pe albastrul unei mări închipuite...

semnal „?"

America și noi

În Statele Unite, în urma scandalului provocat de „afacerea Watergate", un președinte și-a dat demisia, iar celelalte persoane — din anturajul președintelui respectiv — implicate în afacere au primit pedepse cu închisoarea în funcție de gradul de implicare. La noi, „afacerea Berevoiești" a dus la demiterea generalului Stan, mai degrabă pentru „neglijență în serviciu" decît pentru alte fapte infinit mai grave, cum ar fi, de pildă, încercarea de distrugere a unor arhive ce confirmă activitățile criminale ale *Securității* comuniste și unele din activitățile ilegale ale *Serviciului Român de Informații*. Cum spunea și Eminescu acum mai bine de o sută de ani, „ca la noi la nimenea" și apoi ne mai mirăm că Statele Unite nu ne acordă clauza națiunii celei mai favorizate și nici nu vor să participe la fondurile de ajutorare a debilei noastre economii. Iar guvernanții noștri, în loc să satisfacă exigențele de democratizare formulate de americani, preferă să-i acuze pe aceștia de conduită neamicală. Ca și cum o țară democratică — poate cea mai democratică dintre toate — ar fi obligată să susțină un regim ale cărui tendințe autoritare și antidemocratice sînt vizibile pentru toată lumea. Guvernanții noștri se miră că sînt mai rău tratați chiar decît regimul Ceaușescu, care s-a bucurat ani în șir de unele avantaje economice acordate de americani. În această plîngere, ei au o oarecare dreptate. Într-adevăr, americanii sînt mai drastici cu ei decît cu predecesorii lor. Dar, în același timp, ei omit cîteva fapte. Să le reamintim: în urma evenimentelor din toamna anului 1989 din Europa Răsăriteană, România nu mai are importanța strategică de dinaintea acelor evenimente; întreaga lume, nu doar americanii, a investit un enorm capital de speranță în decembrie 1989 în ce privește evoluția spre democrație a țării noastre, iar acest capital de speranță a fost risipit cu inconștiență chiar de actualii noștri guvernanți. Și atunci, de ce se mai miră?

Că nu e vorba de „boicotarea poporului român", cum lasă să se înțeleagă actualii noștri conducători, mărturie stau ajutoarele umanitare, care continuă să sosească, precum și sprijinul pe care diferite organizații din USA continuă să-l acorde forțelor ce se înscriu într-un curs real de democratizare a țării. De ce nu dovedesc și guvernanții noștri aceeași sinceră opțiune pentru democrație, libertate și autentică reformă economică? Nu mă îndoiesc că, atunci, ar atrage necesarul sprijin economic al puternicei țări de peste Ocean. Cine este de vină că el preferă temporizarea oricăror tendințe de schimbare profundă a țării și semnarea unor tratate dubioase cu Uniunea Sovietică? Într-adevăr, cine e de vină?

L. A.

Sus Iordache, jos Iordache!

Titlul amintește de o piesă de teatru din perioada interbelică de mare actualitate și azi. Oricum actualul Iordache este un om sincer și de omenie. O dovedește istorica moțiune prezentată în parlament. A crezut imediat după revoluție, care de fapt a fost o insurecție, în **Frontul Salvării Naționale**, și acesta nu e un păcat, ci mai mult o naivitate. Dealtfel, cîți dintre noi n-au crezut în acele momente cruciale că această formațiune va fi pentru poporul român ceea ce exprimă însăși numele ei? Dar ea a salvat interesele fostei nomenclaturi comuniste; faptul devine din ce în ce mai clar. Au crezut mulți, ca și domnul Iordache dat cînd sus cînd jos, după interesele de moment ale partidului la putere, că șarpele, după ce i s-au retezat limbile, nu va mai fi atît de periculos, neputînd transmite otrava prin mușcătură victimei. Limbile însă au fost treptat-treptat resudate și azi sînt aproape la loc. Multă otravă a înghițit acest om, și mulți alții, creduli ca el, de la balaurul care, rînd pe rînd, prin legi subiective își reface capetele, consolidîndu-se pe zi ce trece.

Cercetarea dosarelor de către o comisie parlamentară ar fi într-adevăr un lucru extraordinar. Multora, natural, nu le convine. Le-ar leza interesele imediate și cele de perspectivă. Ba se va invoca și ideea că a conveni la o asemenea măsură, ar însemna o nouă „revoluție", că s-ar solda cu multe victime, poate mai multe decît în Decembrie. E nevoie, vor repeta a cîta oară, de stabilitate, de liniște. Dar cine poate sta liniștit cînd nu știe cui și-a dat votul, și mai ales cui va trebui să și-l dea la viitoarele alegeri. Poporul a fost și a rămas în sufletul său cinstit și nu are altă dorință decît aceea ca oamenii aleși în conducere să fie la fel. Dacă nu, toată politica guvernanților e o minciună, un complex de interese nu prea curate, în profitul celor care știu să mintă mai bine.

După înțelepciunea vîrfurilor din conducere, pentru liniște și pace, **Moțiunea-Iordache**, e mai bine să fie trecută cu vederea. De această părere este desigur domnul Brucan, deși grija dosarului său nu-l paște. A făcut ce a făcut și a pus mîna pe el. Așa că cetățenii acestei țări, nu vor afla deocamdată pentru cine au votat, ce „bărbați de stat" îi reprezintă în cele trei puteri, legislativă, executivă și judecătorească. Cu puterea, însă, nu te poți juca. E putere și face ce-i convine, după vechiul tipic. Așa stau lucrurile, domnule Iordache. Și atenție mărită. Jocul politic e periculos prin natura lui. Dacă în democrație e sus și jos, de unde te mai poți ridica, în tînărul dar tot mai viguros totalitarism, din poziția de jos, poți să nu te mai scoli. Să sperăm totuși că democrația va învinge. În poporul acesta mai sînt oameni.

G. UNGUREANU

în loc de telecronică

Cine minte mai frumos?...

Un vînt șui, bătînd cu îndărătnicie, mi-a răsucit antena de pe bloc și, cum nu mă pricep la meștereli și nici chef n-am avut să chem „oamenii de la Minolta" (îi las pe necăjitul acela de la videoclip să-i cheme), imaginile dinspre Răsărit s-au, ca să zic așa, distorsionat. Incît, vreo cîteva seri, iată-mă pedepsit să mă uit, cînd altceva n-aveam de făcut, numai și numai la TFR. Bănuiți ce ar putea să însemne: Televiziunea Fesenistă Română. Cum Dumnezeu a putut să afirme omul fin și criticul onest care este Valeriu Cristea că la diversionista instituție are acces mai mult „partida opoziției" decît „jupînul" cocoțat la putere? Ce-o fi cu această obnubilare? Cît despre cutare (fost) lider al trandafiriei, de neclintit formațiuni, bănățeanul care, în „inocența" lui, se lamenta pe aceeași temă, nu mă prea mir. Personajul, în ochii mei, nu are credibilitatea care văd că i se acordă. Cum n-au atîția alții din „partida" versată în sperjur. Dacă e să vorbim cu sinceritate despre minciună...

Iar dacă e să discutăm despre vinovăție, aștept în continuare o cinstită, nu o fățarnică (marinesciană), *mea culpa* din partea acestor simbriași hîrșiți în machiavelîcuri. Un soi de perversitate își dă aici mîna cu profesionalismul îndoielnic, fadoarea se împacă bine cu gustul precar, șablonul se combină cu stridența. Șiragul de perle culturale ale nefericitului Mircea Hamza a mai risipit plictisul într-una din seri. Amuzant. Comedia erorilor... Discursul ministrului Eugen Dijmănescu despre „transparență" (și despre alte proiecte ticsite, vorba Cuiva, de „elemente constructive") m-a lăsat visător. Aș fi voit, în clipa aceea, o bere. Spășenia primului ministru, recunoscînd — că nu mai are încotro — „marile dificultăți economice", mi-a amintit, prin contrast, stilul triumfalist, (im)pur demagogic prin care nu chiar demult comunica națiunii marile pariuri deja cîștigate. Cît despre supletea, în cheia (rezon)abilității, a președintelui, gata de negocieri, gata de alianțe, gata de sincerități, îngăduiți-mi să nu comentez deocamdată.

Nostim a fost, acum vreo cîteva luni, un titlu la o emisiune pentru copii: *Cine minte mai frumos?* „Farsă muzical-coregrafică". Păi, nu? Să avem grijă cum îi creștem pe micii feseniști ai patriei. Tot cam pe atunci, la Radio, Iosif Sava ne promitea, cu inflexiuni adînci, *Trei ore de liniște cu Antonio Vivaldi*. Asta da, aliniere! Cînd „implementăm" un serial, ceva, despre „consens?" Cu esența ei de lemn (de trandafir), tălăviziunea, cum ar rosti, suav, crainica Elena Voinea, își va continua desigur, pentru securitatea noastră, jocul. Se apropie și alegerile, tovarăși, nu-i așa?

Ce-am mai văzut pe „micul ecran?" Un strigoi, Leonte Răutu, lătrînd slogane la un sinistru Congres. Pe inevitabilul, insuportabilul Bogdan Baltazar lepădîndu-și în fine insolența pentru a ne anunța moartea ministrului I. Țipu. Am avut un moment de tristețe. Puiu Țipu era, în copilăria mea, unul dintre cei mai înzestrați handbaliști din țară. Înalt, frumușel, juca excelent la Știința Iași, flancat de frații Hurubeanu. Fiu de preot, dacă nu mă înșel, nu prea îl chemau la Națională. Ar fi trebuit să țină minte această discriminare. La fotbal, în partida Steaua — Fiorentina, s-a agitat în Ghencea umbra lui Lăcătuș. „Lăcă", un „florentin" falit. Păcat de fantezia exuberantă a tribunei! În tîrziul unei nopți, o lucidă, amară confesiune a lui Mircea Dinescu, de un covîrșitor bun-simț. Dar, în politică, bunul simț e mai curînd o ingenuitate.

În rest, pînă vom avea — dar vom avea? — o televiziune independentă, mă uit și eu la cîte un meci, la cîte un *Salut, prieteni!*, la *Jake și grăsanul*, la *Decalog*. Și aștept... aștept...

Florin FAIFER

Teatru

„Dacă vă apucă tristețea, mergeți și vedeți *Monsieur Songe*. Seiler și Boudet sînt doi clauni de mare talie." O invitație de acest gen, făcută de *Le Monde* cititorilor săi, este cu siguranță binevenită și în tîrgul nostru, destul de prăfuit în pragul verii. *Monsieur Songe*, piesă scrisă în 1982 de scriitorul elvețian de limbă franceză Robert Pinguet, „cel care glumește cu cea mai mare seriozitate aparentă", ne va face poate să uităm, măcar timp de două ore, faptul că un concediu normal va fi aproape inaccesibil anul acesta, cînd ieftine au mai rămas doar glumele care se pot face pe seama mizeriei pe care o trăim. Minunea va fi posibilă pe 25 iunie, ora 19, dar nu pe stadion, la vreo ședință de evanghelizare, ci la Teatrul „Luceafărul", în sala mare a acestuia. Trupa lui Jacques Seiler va veni la Iași cu *Monsieur Songe*, piesă care s-a jucat la Paris în una din cele două săli ale Teatrului de buzunar (Théatre de Poche). Dacă vă apucă tristețea, mergeți să o vedeți.

R. A.

B.B.C. la Iași

Autobuzul Expoziție al B.B.C. efectuează între 20 iunie — 2 iulie o călătorie în România pe ruta: Oradea — Cluj — Sibiu — Brașov — Bacău — Iași — Galați — Ploiești — București. Pe 27 iunie, va sosi la Iași.

De prin presă adunate și iarăși la presă date

În *Epoca*, sub semnătura d-lui Ilie Păunescu, aflăm cîte ceva despre „Noul conflict Iliescu—Roman". Numai de n-o fi o simplă diversiune, chestie la care conducătorii comuniști se pricep atît de bine. Singura, de altfel...

•

Petre Roman continuă să fie clientul preferat al *Europei*. Nu trece un număr fără ca poza primului-ministru să nu fie tipărită pe suprafața jegoasă a hoznalei în chestie. Și știți de ce? Ei, vă spun eu: Pentru că este evreu. Dacă era dacoget nu pățea nimic. Sau țigan. *Ca Ceaușescu!*... Pe care îl tot plîng jigodiile de la *România Mare*, *Europa*, *Națiunea*... Păi, dacă vă pare rău, ce dracu!, duceți-vă după el, nu mai încurcați locul...

•

Și fiindcă tot veni vorba despre *România Mare*, și fiindcă tot suntem noi obiectivi, iaca o chestie subiectivă: ne-a plăcut la nebunie poza din pagina doi a numărului 53 al amintitei reviste. E acolo, în costum de mîndru ciobănel, dl. Adrian Severin pozat pe vremea cînd era mai albastru decît ochii pe care îi are în cap. Lîngă dl. Severin, nimeni altul decît Nicolae Ceaușescu care ține o foarfecă uriașă în mînă și taie o panglică lată cît canalul București—Berlin pe care o ține actualul ministru zdravăn, să nu facă burtă, nu cumva să se aplece tovarășul. Nici textul care însoțește poza nu-i rău!

•

În *Cuvîntul* nr. 24, ce vedem? O ilustrație de mare hazul care însoțește următorul text: UMBRA LUI MĂGUREANU LA BEREVOIEȘTI.

•

Din *Opinia Studențească*, aflăm că „Românii sînt apți pentru KARATE". Ehei, cu antrenamentul nostru... Păi cine dă mai bine din coate decît românul? Cine face cozile cele mai înghesuite? Cine are cea mai mare densitate de picioare pe centimetru pătrat de scară de autobuz dacă nu noi? Cine trebuie să lupte sistematic fie cu minerii, fie cu pompierii? Ghici, ghicitoarea mea! Ghici!

•

Nu se poate! Ba da, căci iată: Dl. Ulieru, intervievat de *Fraierul român* găsește gazeta *Europa* ca fiind interesantă! Numai că „încă se caută pe sine"... Noi, ce să mai zicem? O fi la pubertate, la vîrsta întrebărilor. Știe careva o soluție contra acneei juvenile? Dacă da, s-o trimită la redacția publicației amintite.

•

Tot în *Fraierul român*, pentru cei interesați, un interesant ghid pentru cei care vor să-și cumpere copii. Îi însoțește Alina Ungureanu, le dă adrese, numere de telefon, totul. Și le dă și numele. Dincolo de toate, rămîne tragedia. Cine-o să plătească?

•

În *România liberă* (nr. 418), puteți citi despre „Lipsa de luciditate a unui guvern care încearcă să se salveze cu orice preț", un interviu cu dl. Claudiu Iordache, proaspăt redemisionard din *F.S.N.* Tot e bine măcar în ceasul al doisprezecelea, căci barca se scufundă. Scapă cine poate! Și degeaba-și pune căpitanul mîna pungă la ochi: marea-i pustie, nici un vapor la orizont, e trist cîrmaciul, palidă corabia, roză amintirea, negru viitorul... (O, dar asta-i lirică! Se plătește separat!)

•

Și am scos-o la capăt și săptămîna asta.

Dorin SPINEANU

Colectivul de redacție: Radu ANDRIESCU, Liviu ANTONESEI (redactor șef adjunct) Emil BRUMARU (redactor șef adjunct), Codrin BURDUJA (secretar de redacție), Alexandru DOBRESCU (redactor șef), Valeriu GHERGHEL (secretar general de redacție), Mădălina GRIGORAȘ (secretar de redacție), Nicolae IONEL, Constantin PRICOP, Horia ZILIERU.

REDACȚIA: IAȘI, Casa cu absidă, Centrul civic, telefon 981/16242. Administrația: București, Calea Victoriei 133—135, telefon: 90/500618.

PREȚUL UNUI EXEMPLAR: LEI 6

Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — București, Calea Griviței nr 64—66 sector 1.